

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра державного управління

Кваліфікаційна робота
на тему:

«ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ІНСТИТУТУ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ»

Виконала: студентка II курсу, групи
СПА21/М
Галузі знань 28 «Публічне управління
та адміністрування»
Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»
Освітній ступінь «Магістр»

Подоляк М.-М. О.

Керівник: доцент, к.ю.н Городиський І. М.

Рецензент:

Львів – 2023 рік

Подоляк М.-М. О. Формування та розвиток політичних партій як інституту державної політики в Україні. Магістерська робота: (281 «Публічне управління та адміністрування») / М.-М. О. Подоляк / Український католицький університет. Кафедра державного управління; Наук. кер: к.ю.н. Городиський І. М. — Львів: УКУ, 2023. — 91 ст.

Анотація. У роботі розглянуто поняття та засади функціонування політичних партій. Розглянуто загальні функціональні критерії та поняття політичної партії та державної політики. Досліджено та окреслено етапи формування партійної політичної системи в Україні, та їх функціонування. Розглянуто та пояснено термін «ефективність» та вивчено досвід політичних партій в процесі здобування влади та впливу на державну політику.

Ключові слова: політична партія, політичний проект, державна політика, органи влади, уряд, Верховна Рада України.

Abstract. The study examines the concepts and principles of functioning of political parties. General functional criteria and concepts of political party and state policy are examined. The stages of formation of the political party system in Ukraine, its functioning and influence on state policy are investigated and outlined. The term «efficiency» is examined and explained, and the experience of political parties in the process of gaining power and influencing state policy is studied.

Keywords: political party, political project, state policy, administration, government, Verkhovna Rada.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДҐРУНТЯ ТА ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ», «ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА», «ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЄКТ».....	7
1.1. Політична партія. Загальні визначення.....	7
1.2. Державна політика. Визначення та процес.....	11
1.3. Політичний проєкт. Визначення та специфіка.....	18
Висновки до Розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	24
2.1. Історія становлення партійної політичної системи України.....	24
2.2. Політичні партії та політичні проєкти України.....	31
2.3. Заборона політичних партій в Україні.....	37
2.4 Політичні партії, Президент України та Кабінет Міністрів України в системі формування державної політики.....	40
Висновки до Розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	46
3.1. Поняття ефективності політичної сили.....	46
3.2 Аналіз ключових інститутів формування державної політики в розрізі політичних сил.....	48
Висновки до Розділу 3.....	75
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми.

Виклики, що постали перед державою у зв'язку з війною Росії проти України, становлять значно більшу проблему, ніж навіть ті, що виникли перед державою після 1991, 2004 та 2014 років. Україна як ніколи потребуватиме нових структур, що впливатимуть на розвиток, відбудову та якісне перетворення держави після перемоги, та, як наслідок, нового виборчого циклу. Нові ітерації громадянського суспільства, що зародились унаслідок повномасштабної збройної агресії Росії, матимуть амбіції та бажання контролювати та впливати на рішення, що прийматимуться у державі. Перспективність наукової роботи полягає, перш за все, у високому суспільному запиті на майбутню побудову нових політичних структур.

Політичні сили є основою демократичного суспільства. Вони відображають різноманітність політичних думок та інтересів у суспільстві і є каналами для представлення громадян у владі. Вивчення партій допомагає зрозуміти, наскільки ефективно вони виконують свої ролі, і що можна зробити для їх поліпшення. Основний акцент цієї роботи полягає в впливі політичних партій на формування політики в країні.

Аналіз політичних партій загалом може допомогти зрозуміти ширші соціальні і політичні виклики, з якими стикається Україна, починаючи від питань корупції, зовнішньої політики, відносини з Росією, інтеграція з Європейським Союзом, тощо, а також стати базою для розгорнутішого вивчення цих проблематик.

Мета дослідження.

Дослідницьке питання, яке ми ставимо собі при написанні цієї наукової роботи, звучить наступним чином: політичні партії якого типу найбільше впливають на формування державної політики в Україні, зважаючи на їх ефективність та життєздатність в рамках кількох виборчих циклів?

Об'єктом дослідження є політичні структури, ознаки яких дають можливість називати їх політичними партіями: апарат, який забезпечує обрання групи кандидатів до органів влади, включаючи виборців і волонтерів, які ідентифікують себе з певною політичною силою, а також офіційні партійні організації, які підтримують вибори кандидатів цієї структури, а також законодавців в уряді, які пов'язані з цією структурою [54].

Предметом дослідження є здатність цих структур впливати на політичні процеси у державі та брати участь у формуванні державної політики через свою та життєздатність та представництво у ключових органах формування державної політики.

Завданнями дослідження є: розкрити терміни «політична партія», «політичний проєкт» та пояснити поняття «державна політика» у контексті цих термінів; вивчити та прослідкувати історію політичних партій як частину політичного процесу в Україні (період рамкування — з 2007 року по теперішній час); визначити ефективність політичних сил, які інститутів державної політики за такими критеріями як: життєздатність політсили за межами одного виборчого циклу; репрезентація партій в органах державної влади, як наслідок боротьби за владу.

Методи дослідження.

Описовий — науковий метод, що використовується для опису характеристик об'єкта або явища, що досліджується. Він не спрямований на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, а замість цього фокусується на детальному вивченні та розумінні явищ, процесів, поведінки тощо.

Історичний — науковий метод, що використовується для вивчення минулих подій. Цей метод зосереджується на встановленні фактів та інтерпретації подій за допомогою перевірки джерел.

Етапи:

- 1) Визначення проблеми дослідження: Це може бути спроба зрозуміти конкретну історичну подію, тренд або період.
- 2) Аналіз вторинних джерел, що уже досліджували дану проблематику.
- 3) Оцінка та інтерпретація джерел.

Case study — детальне дослідження одного або декількох випадків з метою отримання глибокого та всеосяжного розуміння конкретної ситуації, одиниці, організації, події, явища або особи.

Структура роботи. Ця робота складається з трьох основних розділів: теоретичного, аналітичного та практичного, а також зі вступу та висновків. Основний зміст роботи викладено на 74 сторінках. Робота містить 8 таблиць, та список джерел з 88 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДГРУНТЯ ТА ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ», «ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА», «ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЄКТ»

1.1 Політична партія. Загальні визначення

Як і будь-яке явище, термін «політична партія» має багато визначень. Попри те, що походження такого явища ми зараховуємо до позаминулого століття, його теоретичне дослідження розвинулося аж на сто років пізніше. Більше того, політологічна наука досі не зупинилася на єдиному визначенні того, що таке політична партія [72].

Моріс Дюверже у своїй праці «Політичні партії» визначає їх як «сукупність едностей або ж множину розсіяних по країні малих об'єднань (секцій, комітетів, місцевих асоціацій), пов'язаних координаційними інститутами» [54, с. 59]. Так він робить акцент саме на організаційній структурі партій, проте у своїй пізнішій книжці «Політичні партії та групи тиску» він детальніше характеризує розмежування між партіями та групами тиску і там визначає партії як такі, що: 1) мають «за свою первинну мету завоювання влади або частки у її виконанні» та 2) залучають «свою підтримку з широкої бази» [61, с. 166].

Італійський політолог Джованні Сарторі є автором так званого «мінімального» визначення партії як «політичної групи, яку можна ідентифікувати за офіційним ярликом, репрезентованим на виборах (вільних чи невольних) і яка спроможна просувати на виборах кандидатів на посади у державній службі» [55, с. 56], [61]. За Джоном Олдрічем, політичні партії — це організації, які беруть участь у змаганні за політичні посади [54]. Такої ж лаконічної думки дотримуються Чіббер та Колман, які визначають партію як «групу кандидатів, що балотуються

на посаду під «маркою» конкретної партії» [61]. Отже, і Сарторі, і Олдріч, і Чіббер та Колман виділяють електоральний аспект визначення політичної партії.

На нашу думку, підходити до цього поняття настільки вузько означає обмежити себе у вивченні і розумінні цього явища. Саме тому значно більш слушним вважаємо визначення науковиць Сари Ензії та Олівії Мікс, які у своїй роботі «Political Parties and Policy Demanders in Local Elections» описують політичну партію як «апарат, який забезпечує обрання групи кандидатів на виборах, який включає і виборців, і волонтерів, які ідентифікують себе з певною політичною партією, а також офіційні партійні організації, які підтримують вибори кандидатів цієї партії, і законодавців в уряді, пов'язаних з цією партією» [55]. Додатково також звернемося до думки дослідника Зигмунда Нейманна, який визначає політичну партію як «чітко сформовану організацію активних політичних агентів суспільства, яких непокоїть контроль урядової влади і які змагаються за громадську підтримку з іншою групою чи групами, що мають відмінні від їхніх погляди. Як така, вона є посередником, що поєднує суспільні сили та ідеології з офіційними урядовими інститутами і пов'язує їх з політичними діями всередині більшої політичної спільноти» [55, с. 352], [61].

Проте, окрім академічного підходу, багато країн визначають, що таке політична партія, у відповідному законодавстві, а отже, уряди можуть визначати вимоги до організації, щоб юридично кваліфікувати її як політичну партію. Наприклад, Закон України «Про політичні партії в Україні» визначає політичну партію як «зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» [ibid.].

У США ж, наприклад, хоч діяльність політичних партій користується дуже значним захистом Першої поправки до Конституції Сполучених Штатів Америки, але у самому тексті Конституції діяльність і існування партій ніяк не регулюється. За законом не завжди зрозуміло, хто є «політичною партією», оскільки Конституція Сполучених Штатів була написана до появи таких структур [77]. Звідси, наприклад, в американській політичній думці виникає питання, чи є політична партія її керівництвом чи цілим ядерним електоратом? Якщо перше, то чи можуть вони встановити обмеження на те, хто може приєднатися або брати участь у партії? Якщо так, то вони можуть посилатися на Першу поправку, та, від імені партії, усувати окремих осіб [77]. Якщо партією є не керівництво, а виборці, тоді вони можуть посилатися на Першу поправку, щоб вимагати допуску будь-кого до структури політсили. У США партії, як правило, можуть заявляти про свою «свободу асоціації», стверджуючи, що вони, а не державна влада, мають право вирішувати, як їм вести свої внутрішні справи [79]. Тому, фактично, держава знімає із себе повноваження щодо регулювання того, чим є політична сила і її діяльність, і залишає за собою лише функції контролю у вимірі, наприклад, кримінального законодавства, яке є універсальним щодо більшості структур, що фінансуються з пожертв прихильників та спонсорів, або ж виборчого законодавства, що регулює допуск та участь членів політичних сил у виборчому процесі.

С. Гантінгтон у своїй праці «Політичний порядок у суспільствах, що змінюються» пропонує власну теорію розвитку партій, де активний електорат у формі політичних асоціацій може бути просто її першим етапом. На його думку, процес розвитку партій включає в себе чотири етапи: фракціоналізацію, поляризацію, експансію та інституціоналізацію.

На етапі фракціоналізації утворюються певні групи чи політичні об'єднання. Такі групи «можуть називатися партіями, але їм бракує тривалої організації та суспільної підтримки, які є сутністю партії» [66, с. 413]. На наступній стадії, ці формації, які вже можна описати як протопартії, розвиваються через структурне об'єднання політичних фракцій. «Кожна фракція намагається подолати своїх теперішніх опонентів, встановлюючи союзи із опонентами минулого» і так, на думку Гантінгтона, перетворюється на суспільну силу [ibid.]. Власне кажучи, на цій стадії ці співпрацюючі організації можуть формувати певний соціально-політичний рух. Схожі процеси можна було спостерігати під час боротьби з авторитарними режимами в постколоніальних країнах, коли різноманітні організації об'єднувалися для формування рухів із метою більш ефективного протистояння [ibid.]. На стадії розширення партії збільшуються і формують свою організаційну структуру. Нарешті, на завершальному етапі, завдяки процесу інституціоналізації, ми можемо розглядати їх як партії. Так, пройшовши через етап участі у виборах, вони стають або лідерами, або опозиційними партіями [72].

Варто зауважити, що політичні партії відрізняються від інших політичних груп переважно тим, що партії зосереджені на обранні кандидатів, тоді як, наприклад, парламентські фракції та групи зосереджені вже на просуванні політичного порядку денного [71]. Також є інші особливості, як-от більша кількість членів, більша стабільність у часі та значно глибший та стабільніший зв'язок з електоратом [56].

Окрему увагу слід приділити поняттю «багатопартійності». Багатопартійність — це одна з важливих ознак демократичного суспільства, оскільки окремі партії захищають інтереси певних категорій людей [34]. За Енсоном Морсом, політична партія — це міцна організація, об'єднана спільними принципами, яка

«має безпосередню мету просування інтересів і реалізацію ідеалів [...] конкретної групи або груп, які вона представляє» [74].

1.2 Державна політика. Визначення та процес

Державна політика — це інституціоналізована пропозиція або погоджений набір елементів (таких як закони, нормативні акти, керівні принципи та дії), що існує для вирішення актуальних і реальних проблем суспільства, що керуються певним задумом і реалізуються відповідними програмами. Державну політику можна розглядати як сукупність прямої та непрямой діяльності уряду [86], [75].

Державну політику творить та вводить в дію від імені громадськості, як правило, уряд. Формування державної політики є складним політичним процесом, у якому можуть брати участь некомерційні організації, громади чи громадяни [66], експерти, вчені [57], обрані політики, лідери політичних партій, групи тиску, державні службовці, державні працівники, судді, неурядові організації, міжнародні агентства, наукові експерти, журналісти та навіть іноді громадяни, які вважають себе «пасивними споживачами політики» [67].

Державна політика має низку ключових ознак:

1. Політика створюється у відповідь на якесь питання чи проблему, які вимагають уваги;
2. Політика — це те, що уряд вирішує робити або не робити щодо певного питання чи проблеми;
3. Політика може мати форму закону, нормативного акту або набору законів і нормативних актів, які регулюють певне питання чи проблему;
4. Політика завжди створюється від імені «громадськості»;

5. Політика орієнтована на мету або бажаний стан, наприклад, вирішення проблеми;
6. Політику в кінцевому підсумку формують уряди, навіть якщо ідеї надходять поза урядом або через взаємодію уряду та громадськості.

Розробка політики є частиною постійного процесу, який не завжди має чіткий початок або кінець, оскільки рішення про те, хто отримає вигоду від політики і хто нестиме будь-який тягар, що впливає з політики, постійно переоцінюються та переглядаються [86].

Розмежування в підходах до концепції державної політики проходить між тими, хто бачить її насамперед у сенсі ідей (конкретних принципів і планів дій), і тими, хто бачить її як сукупність емпіричних явищ (дій, які виконуються, і їх результатів) [76]. Перша з цих концептуалізацій придатна, коли предмет відання є відносно простим і однозначним, а засоби введення в політики в дію, як очікується, будуть високодисциплінованими та зрозумілими [ibid.]. Але якщо питання є складним і/або суперечливим, або коли наміри політики є навмисно плутані та замасковані, то може бути неможливо чітко та однозначно визначити ідею цієї політики [ibid.].

З точки зору інституціоналістів, основу державної політики становлять національні конституційні закони та нормативні акти [61]. Інші фундаментальні аспекти враховують як судові тлумачення, так і ті нормативні акти, які дозволені чинним законодавством кожної країни. Державна політика вважається сильною, коли вона ефективно та результативно вирішує проблеми, служить і підтримує державні установи та політику, а також заохочує активну громадянську позицію [ibid.].

Інші вчені визначають державну політику як систему «курсів, дій, регуляторних заходів, законів і пріоритетів фінансування, що стосуються певної теми, проголошених урядовою установою або її представниками» [70]

Творення державної політики визначається так званим «циклом політики» та характеризується такими етапами:

1) Порядок денний

Складання порядку денного визначає проблеми, які потребують уваги, вирішуючи, яка з них заслуговує найбільшій увазі, і визначає характер цієї проблеми [60].

2) Соціальне конструювання проблем

Більшість суспільних проблем створюється через рефлексію соціальних та ідеологічних цінностей. У міру того, як суспільства та спільноти розвиваються з часом, природа, в якій норми, звичаї та мораль виявляються прийнятними, неприйнятними, бажаними чи небажаними, також змінюється [64].

3) Потік політики

Потік політики — це концепція, розроблена Джоном Кінгдоном як модель, запропонована для того, щоб показати, що невідкладні проблеми необхідно об'єднувати з двома іншими факторами: відповідним сприятливим політичним кліматом й можливими рішеннями. Це підсилює «вікно політики» — іншу концепцію, що демонструє критичний момент у часі та ситуації, коли можна вводити нову політику [88].

4) Потік проблем

Оскільки визначення «суспільної проблеми» не є очевидним, то їх найчастіше просто заперечують і не реагують на них. Потік проблем представляє політичний процес для компромісу щодо того, наскільки проблеми гідні створення політики та рішень [64]. Це представлено п'ятьма дискретними факторами:

- Індикатори (Indicators): Наукові вимірювання, якісні, статистичні дані з використанням емпіричних доказів використовуються для надання відповідності конкретним явищам [ibid.];
- Інтерпретація (Interpretation): Політики приймають рішення про те, чи є проблема проблемою, яка заслуговує на вжиття заходів [ibid.];
- Ідеологія (Ideology): Елементи домінуючих цінностей, звичаїв, вірувань мають вирішальне значення для розробки проблем, на які необхідно звернути увагу [ibid.];
- Репрезентативний випадок (Instance): висвітлення в засобах масової інформації привертає увагу до проблем, спонукаючи політиків реагувати та вносити зміни [ibid.].

5) Цикл уваги

Цикл уваги до проблеми — це концепція, розроблена Ентоні Даунсом, де проблеми просуваються через п'ять різних етапів [65]. Це підтверджує те, що політичний порядок денний не обов'язково призводить до змін політики, оскільки громадський інтерес розсіюється, більшість проблем зрештою вирішуються самі собою або ігноруються політиками [64]. Його основні етапи:

- Стадія перед проблемою: проблема не визнається громадськістю, ЗМІ чи політиками [ibid.];

- Тривожне відкриття та ейфоричний ентузіазм: щось визначили, як проблему, для підтвердження серйозності проблеми ЗМІ починають звертати на неї увагу [ibid.];
- Усвідомлення витрат, які будуть понесені через рішення: дослідження за допомогою аналізу витрат і вигод, підвищення обізнаності про фінансові, екологічні та структурні обмеження для розгляду рішень і того, що спричиняє їх наслідки [ibid.];
- Зниження суспільного інтересу до проблеми: громадяни приймають проблему, і вона нормалізується. Обмежена увага спонукає політиків відкладати розробку політики, щоб побачити, чи ця суспільна проблема справді вимагає термінового вирішення [ibid.];
- Питання зникає з порядку денного (має можливість знову виникнути за інших нагальних обставин) [ibid.].

6) Формулювання політики

Це встановлення цілей політики разом із визначенням вартості та ефекту рішень, які можна запропонувати за допомогою інструментів політики [60].

7) Легітимація

Легітимація — це процес акумуляції схвалення/підтримки політики, включно зі схваленням виконавчої та законодавчої влади та отриманням підтвердження шляхом консультацій або опитувань [ibid.].

8) Реалізація

Реалізація політики — це створення або наймання організації, яка бере на себе відповідальність за виконання політики, переконавшись, що ця організація має ресурси/юридичні повноваження для цього [ibid.].

9) Виконання

Виконання політики є основною частиною цього процесу. Застосування може включати правоохоронні дії або поєднання стимулювальних та стримувальних інструментів [58].

На кожен систему впливають різні суспільні проблеми та питання, і у кожній є свої зацікавлені сторони; відповідно, кожна система вимагає різної державної політики [84].

У розробці державної політики численні особи, корпорації, некомерційні організації та групи інтересів конкурують, щоб вплинути на політиків, аби ті діяли певним чином [79]. Отже, можна припустити, що провали державних політик, можливо, є не лише провиною уряду чи уповноважених осіб, оскільки вони ніколи не є поодиноким гравцем у сфері прийняття рішень. Існує безліч учасників, які переслідують свої цілі, іноді взаємодоповнювальні, часто конкурувальні або суперечливі [ibid.]. У цьому сенсі державна політика може бути результатом залучених суб'єктів, як-от зацікавлені організації, а не обов'язково волі громадськості [77], [59].

Багато учасників цього процесу, як-от політики, державні службовці, лобісти, експерти в галузі та представники промисловості чи сектору, використовують різноманітні тактики та інструменти для просування своїх цілей, включно з публічним відстоюванням своєї позиції, намаганням «просвітити» прихильників і супротивників, а також мобілізацією союзників у певному питанні [81]. Використання ефективних засобів та інструментів визначає результат політики [69]. Багато учасників можуть бути важливими в процесі державної політики, але у підсумку саме урядовці обирають конкретний підхід до державної політики у відповідь на проблему. При цьому очікується, що урядовці

дотримуються етики державного сектору та враховують потреби всіх зацікавлених сторін проекту [84].

Однак варто зазначити, що на висунуту державну політику може впливати політична позиція правлячої партії. Наприклад, після фінансової кризи 2008–2009 років Консервативна партія Девіда Кемерона після перемоги на загальних виборах у 2010 році прагнула запровадити політику жорсткої економії, щоб зміцнити економіку та зменшити державний борг Великобританії [82]. У той час, як консерватори вважали скорочення державного боргу абсолютним пріоритетом, Лейбористська партія окреслила цю політику «непотрібним» тиском на робітничий клас та тих, хто залежить від соціальної допомоги, у своєму передвиборчому маніфесті 2009 року, стверджуючи, що «скорочення Торі підштовхнули їх державні служби до крайньої межі» і що «консерватори позбавили фінансування нашу системи освіти» [83]. Це гарний приклад того, як різні політичні переконання можуть впливати на те, що сприймається виборцями як найважливіше.

Оскільки суспільства змінилися за останні десятиліття, система формування державної політики також змінилася. З роками формування державної політики стає все більш цілеспрямованим, націленим на вимірювані результати та цілі і орієнтованим на прийняття рішень, найчастіше зосереджуючись на тих, які мають бути прийняті негайно і короткотерміново [63].

Крім того, масові комунікації та технологічні зміни, як-от широка доступність інтернету, призвели до того, що система державної політики стала більш складною та взаємопов'язаною [ibid.]. Зміни створюють нові виклики для поточних систем державної політики та змушують лідерів розвиватися, щоб залишатися ефективними [84].

Варто додати, що державна політика надходить від усіх установ на всіх рівнях: законодавчі органи, суди, бюрократичні установи та виконавчі органи на національному, місцевому та державному рівнях. У США, наприклад, державна політика на федеральному рівні — це закони, прийняті Конгресом, виконавчі накази, видані Президентом, рішення, прийняті Верховним Судом США, і нормативні акти, видані бюрократичними органами [87]. А на місцевому рівні політика охоплює, наприклад, міські постанови, кодекси, письмові правила і розпорядження міських урядових відомств: поліції, пожежної охорони, ремонту вулиць або будівельної інспекції [ibid.]. На рівні штату державна політика включає закони, прийняті законодавчими органами штату, рішення, прийняті судами штатів, правила, розроблені державними бюрократичними установами, і рішення, прийняті губернаторами [ibid.].

1.3 Політичний проєкт. Визначення та специфіка

На думку деяких журналістів та дослідників, політичні партії в Україні не повною мірою виконують роль представників волі суспільства, і, на їх думку, саме тому в нашій державі партії викликають радше недовіру з боку громадян, аніж підтримку [34].

Сучасна (довоєнна) політична ситуація в Україні характеризується постійною боротьбою різноманітних політичних сил за право на владні повноваження [85]. Олігархічні групи, партійні утворення, різноманітні старі й нові політичні структури та особи постійно конкурували між собою [ibid.]. І конкурувати їм доводилось в умовах постійних змін уподобань та запитів суспільства, зважаючи на стрімкий характер політичного процесу в Україні [ibid.].

З огляду на це, простішим механізмом організації групи людей у політичну структуру виявилось створення таких політичних проєктів, які не є класичними носіями статичного набору ідеологій та цінностей, а є системою ідей, яка пристосовується до наявного на цей час набору вимог та цінностей електорату [ibid.]. Політичний проєкт став, фактично, інституційною формою, яку створюють на підставі ідей і задумів засновника/спонсора політсили, зіставляючи їх з наявними очікуваннями та громадськими настроями з метою отримати та утримати владу [ibid.]. Часто такі проєкти формуються під конкретні вибори для досягнення дуже конкретних політичних цілей та працюють, фактично, за принципом «політичних підприємств», що вкладають ресурси у «політичне виробництво» та прагнуть отримати максимальний «прибуток» [43]. Класично, для означення таких структур в Україні використовують поняття «політичний проєкт».

На думку дослідниці Ольги Тіт, залежно від контексту, поняття «політичний проєкт» часто трактується по-різному і може наповнюватись невизначеним змістом, тому вона пропонує свою класифікацію найбільш вживаних тлумачень цього поняття.

Перше тлумачення — це визначення будь-якої діяльності політика чи політичної партії, результати якої будуть використані в публічній політиці.

Альтернативний погляд розглядає політичний проєкт як продукт певної діяльності, тобто як окремий документ або набір документів (законопроєкти, програми тощо), що слугують інструментом реалізації та формування нових чи вже існуючих елементів у політичному просторі, а також взаємин між ними згідно з поставленими політичними задачами [ibid.]. Прикладом може слугувати введення в системі виконавчої влади нового міністерства чи управління, проєкт

закону, адміністративне рішення або політичну програму партії, або проєкт реформування виборчої системи [ibid.].

Проте, на думку дослідниці, ці визначення не розкривають зміст поняття, бо у першому випадку немає конкретизації поняття і розмивається його зміст, а в другому значно звужується сфера застосування цього поняття зводячи його до суто певних дій [ibid.].

Інші дослідники вважають, що політичний проєкт передбачає багатовимірність як задуму, так і процесу перетворення дійсності, а також наявність певного смислового каркасу у вигляді цілей, цінностей, результатів та суб'єктів, на яких спрямована дія [ibid.]. Також політичні проєкти називають реалістичними сценаріями політичних процесів, в результаті яких створюється багатоскладовий продукт, сконструйований шляхом застосування спеціальних технологій. Акцент зміщується з цілепокладання та ідеалізації на оптимізацію політичних інститутів та процесів [ibid.].

Також в окрему групу виокремлюють дослідження виборчої кампанії як політичного проєкту, і в цьому контексті політичний проєкт пропонується розуміти як сукупність певних дій та як технологію, сукупність методів, процесів і ресурсів [...], спрямованих на реалізацію інтересів політичних суб'єктів (певного політика, групи політиків, політичної організації чи їх об'єднання) щодо завоювання і збереження влади при оптимальних витратах. В такому випадку дуже легко сплутати проєкт з планом виборчої кампанії, а також стирається відмінність між проєктом кампанії та її планом, яка полягає в тому, що проєкт насамперед окреслює мету, а план — перелік дій для її досягнення [ibid.].

Вчені вважають, що розуміння політичного проєкту повинно перевищувати просту технологічну реалізацію досягнення встановленої політичної цілі. Замість цього, проєкт повинен розглядатися як концепція, візія майбутнього політичної панорами. Така позиція формується на основі вмісту політичного проєкту, його наповненості ідеями, конкретними поглядами та цінностями, а також створенням проєкту з урахуванням світогляду і ціннісних ієрархій суб'єкта або його найближчого оточення/авторів проєкту [ibid.].

Варто зазначити, що трактування поняття «політичний проєкт» на означення партійної структури властиве майже виключно східноєвропейській політичній сфері. В науково-дослідних та політичних середовищах політичним проєктом називають лише власне проєкт, який реалізує та чи інша політична сила.

Говорячи про «політичний проєкт» Ольга Тіт зазначає його ознаки:

- часові рамки (політичні проєкти можуть бути реальні, потенційні, або з чітким періодом реалізації);
- результативність;
- суб'єктивність;
- орієнтованість на політичну владу;
- направленість на суспільство;
- мають мати динамічну структуру (і можливість швидко коректуватись в залежності від потреб суспільства) [ibid.].

Створення політичного проєкту може відбуватися як окремими суб'єктами (до речі, необов'язково політиками), так і цілими соціальними групами, об'єднаннями громадян [ibid.].

Висновки до розділу 1

Політичні партії відіграють ключову роль у формуванні політичного пейзажу, ідею якого необхідно розглядати більш широко, аніж просто через призму технологічного забезпечення досягнення встановленої політичної цілі. Розуміння партій як суб'єктів, що об'єднують виборців, волонтерів, офіційні партійні організації і законодавців, що пов'язані з партією, може надати більш повне уявлення про роль партії у політичному житті.

Процес формування партійного ландшафту має кілька етапів, зокрема, фракціоналізацію, об'єднання, експансію і, в кінцевому підсумку, інституціоналізацію. Цей процес веде до створення суспільно-політичних рухів, які відіграють важливу роль в постколоніальних країнах.

Важливо пам'ятати, що політичні партії відрізняються від інших політичних груп у своєму зосередженні на обранні кандидатів, на відміну від, скажімо, парламентських фракцій, які зосереджені на просуванні політичної програми. Окрім того, партії відрізняються більшою чисельністю членів, більшою стабільністю протягом часу та більш глибокими та стабільними зв'язками з електоратом.

Державна політика виступає як систематизована пропозиція або згода на низку елементів (наприклад, законодавство, регулятиви, керівні принципи та заходи), що мають на меті вирішення суспільно значущих проблем і які впроваджуються через конкретні програми. Цей процес є результатом активної та пасивної діяльності уряду і відбувається від імені громадян.

Формування державної політики є складним політичним процесом, у якому беруть участь не лише урядові структури, але й неурядові організації, експерти, науковці, обрані політики, лідери політичних партій, тиск груп, державні службовці, судді, міжнародні агентства, журналісти і навіть громадяни.

Існують різні підходи до розуміння державної політики: одні бачать її як набір ідей (конкретних принципів і планів дій), інші — як сукупність емпіричних явищ (виконаних дій і їх результатів).

Творення державної політики характеризується «циклом політики» і певними етапами. У цьому процесі беруть участь численні актори, в тому числі корпорації, некомерційні організації і групи інтересів, які намагаються вплинути на політиків. Зміни в суспільстві вплинули на систему формування державної політики. Вона стає більш цілеспрямованою, орієнтованою на вимірювані результати і рішення. Масові комунікації та технологічні зміни, зокрема широкий доступ до інтернету, зробили систему державної політики більш складною і взаємопов'язаною, що вимагає від лідерів адаптації до нових викликів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Історія становлення партійної політичної системи України

За Володимиром Висоцьким, становлення політичної системи українського суспільства можна поділити на п'ять етапів:

- з 1990 по 1991 роки
- з 1991 по 1994 роки
- з 1994 по 2004 роки
- з 2004 по 2010 роки
- з 2010 по 2013 роки

Змістом першого етапу стала боротьба за незалежність, а політичні зміни відбувалися еволюційним шляхом [35].

Історичними здобутками другого етапу Висоцький вважає запровадження демократичних інститутів влади — парламентаризму й інституту президентства — а також створення умов для появи багатопартійності як інституту громадянського суспільства. Зокрема, стаття 7 Конституції УРСР надавала політичним партіям, громадським організаціям і рухам право через їх представників, обраних до Рад народних депутатів, «брати участь у розробці й здійсненні політики республіки, в управлінні державними і громадськими справами», а стаття 49 проголошувала право громадян на об'єднання в

політичні партії, яким гарантувались умови виконання статутних завдань [ibid.]. Політичні партії створювалися переважно «знизу» як оформлення громадських ініціатив і, як правило, мали чіткі ідеологічні засади [ibid.]. Беручи участь у виборах, політичні партії мали право висувати своїх кандидатів [ibid.].

Третій етап характеризується ухваленням законів, на яких заснували політичну систему, зокрема Основний Закон. Ухвалена 28 червня 1996 року Конституція України не містила визначення, яка саме форма правління встановлена в державі, однак згідно з повноваженнями органів державної влади, прописаних в ній, її можна було зарахувати до президентсько-парламентської [ibid.]. Окремо також можна відмітити вплив бізнес-структур на партійну систему, що почав ставати більш значним [ibid.].

На розвиток та діяльність політичних партій в Україні вплинуло прийняття Законів України «Про політичні партії в Україні» та «Про вибори народних депутатів України», які сприяли формуванню та розвитку політичних партій. Характер їх утворення, за Висоцьким, суттєво змінився. З'явилися перші «партії влади», для створення яких був використаний адмінресурс [ibid.]. Активність бізнес-структур у творенні партійних організацій суттєво збільшується. Помітну кількість політичних партій, створених упродовж етапу, можна вважати «особистими проєктами» окремих політиків, зокрема бізнесменів [36].

Для четвертого, і, на нашу думку, ключового етапу, було характерним запровадження пропорційної системи виборів до парламенту і ухвалення 8 грудня 2004 року Закону України № 2222–IV «Про внесення змін до Конституції України» [39]. У результаті цих змін політичні партії стали, фактично, єдиним механізмом формування парламенту та більшості органів місцевого самоврядування, а отже, одержали максимальні можливості для

реалізації власних політичних програм на загальноукраїнському та місцевому рівнях [35].

Конституційні зміни створили можливість для трансформації української політичної системи від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської, адже зробили неможливою надмірну концентрацію повноважень в особі Президента, а також конституційна реформа зосередила основний обсяг владних важелів у руках політичних партій, що становлять коаліційну більшість [ibid.].

П'ятий етап модернізації політичної системи тривав з 2010 року по 2013 рік. 30 вересня Конституційний Суд України скасував конституційну реформу 2004 року, і країна повернулася до Конституції зразка 1996 року, а політична система країни — до, формально, президентсько-парламентського формату [ibid.]. Отже, Україна, рухаючись у бік парламентаризованих форм державного правління, зробила радикальний крок у зворотному напрямку, тобто на користь президентської форми державного правління [2]. Реагуючи на заклики ПАРЄ та інших міжнародних інституцій, Президент видав Указ № 328 «Про Конституційну Асамблею» для підготовки проєкту Закону «Про внесення змін до Конституції України». Проте подальше загострення політичних процесів, пов'язаних з відмовою Президента України Віктора Януковича від підписання договору про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, та розвиток Євромайдану, що переріс в Революцію Гідності 2014 року, призупинили роботу Конституційної Асамблеї [42].

Висоцький висновує, що конституційні зміни 2010 року не дали відповіді на виклики сьогодення, оскільки лише, по-суті, реанімували модель влади, що

існувала впродовж 1996–2006 років, і, що найголовніше, на думку Висоцького, не відповідала новим викликам розвитку країни [35].

Наступний етап у реформуванні політичної системи розпочався з 2014 року і ознаменувався поверненням у дію Конституції України в редакції 2004 року, а отже, і парламентсько-президентської форми правління. Разом з тим було сформовано та затверджено Тимчасову спеціальну комісію з питань підготовки законопроекту про внесення змін до Конституції України [ibid.].

Оскільки стаття професора Висоцького датується 2014 роком, можемо доповнити цю хронологію ще одним етапом — з 2013 по 2022 роки. Обираємо саме таке часове рамкування, оскільки, на нашу думку, в контексті саме процесів партійної побудови ці роки можна об'єднати через появу структур «нового типу», що з'явилися внаслідок стрімкого розвитку громадянського суспільства в постреволюційний та воєнний період. Обидва виборчі цикли цього етапу характеризуються появою схожих за своєю суттю молодих політичних сил, представники яких не є типовими «професійними» політиками-кадровиками.

Однак, на думку Висоцького, режим парламентаризму — це «привілей для політично структурованих суспільств із розвиненою партійною системою та усталеними традиціями демократії, що, зокрема, виражається в здатності владарюючих політичних партій до співпраці» [28]. Тому утвердження парламентсько-президентської форми правління в Україні супроводжувалося і досі супроводжується суттєвими труднощами, оскільки така форма правління, як «правління партій», може реально функціонувати лише за умови існування сформованої та стабільної системи [35]. Висоцький констатує, що більшість політичних партій в Україні «нечисленні, не мають широкої соціальної бази, не

справляють серйозного впливу на політичне життя України й повноцінно не виконують належних їм, як політичним партіям, функцій» [ibid.].

Проаналізувавши основні етапи модернізації політичної системи України і роль політичних партій у цьому процесі, Висоцький зауважує, що президентсько-парламентській і парламентсько-президентській моделям державної влади властиві системні недоліки, які потрібно врегулювати під час подальшої роботи над побудовою в Україні стійкої політичної системи [ibid.]. На його думку, основною причиною невдачі конституційних моделей була нерозвиненість української партійної системи. Політична реформа 2004 року робила політичні партії ключовим суб'єктом політичного процесу, проте, водночас, особливості розвитку партійної системи в Україні не дають підстав говорити про те, що політичні партії України стали повноцінними представниками та захисниками інтересів населення, яке делегувало їм владні повноваження [ibid.]. Через відсутність ідеології, програмної складової, неякісну організацію роботи Верховної Ради та інші фактори, можна говорити про суттєву невідповідність змісту політичних сил та завдань, які були покладені на них ними ж та суспільством. Висоцький влучно формулює причини цієї невідповідності — інституційна слабкість політичних партій, їхня внутрішня недемократичність, відірваність партій від власних виборців, відсутність політичної та правової культури у відносинах між політичними партіями, між більшістю та меншістю в парламенті, тощо [ibid.].

Крім цього, внутрішня недемократичність українських політсил, які не тільки слабо зорієнтовані на інтереси своїх виборців, але часто у своїй діяльності не спираються й на волю рядових членів політичної партії є одним з найнебезпечніших факторів [ibid.]. Кадрове просування партійних активістів, як правило, повністю залежить від волі керівництва. Система формування списків

кандидатів у депутати не є прозорою та відкритою. Ці характеристики партійної системи України позначилися на змісті та результатах політичної кризи [ibid.]. При цьому слід зауважити, що, незалежно від напряму й конкретного змісту подальших конституційних змін, рух України шляхом демократизації неминуче призводитиме до посилення ролі політичних партій у політичному процесі, бо у розвинених демократичних країнах саме партії є основними виконавцями представництва суспільних інтересів [ibid.].

Тісно пов'язаний із цією специфікою парламентських партій інший суттєвий недолік — яскраво виражена персоніфікація політичного життя в Україні, яка є наслідком слабкості партійних інституцій, адже популярність партій сьогодні залежить здебільшого від популярності їхніх лідерів [ibid.]. Одним із наслідків такого внутрішньопартійного авторитаризму є ускладнене просування нових партійних лідерів, бо політичні партії не зацікавлені в наявності ініціативної середньої ланки та внутрішньопартійної конкуренції [ibid.]. Керівництво заохочує особисту відданість членів, проблема якої, зокрема, постає в умовах політичних конфліктів, та особливо загострюється через те, що майже в усіх політичних партій немає програмно-ідеологічних настанов, які відображали б інтереси основних соціальних груп, а отже, члени не вмотивовані працювати на вирішення їх проблем і керуються лише власним виживальницьким інтересом. Це можна також пояснити несформованістю соціальної структури суспільства, а передусім, на думку Висоцького, недостатньою розвиненістю середнього класу, який в усталених демократіях становить суспільну основу діяльності політичних партій [ibid.].

Окреме питання постає щодо самої діяльності структури. Партійні програми радше є деклараціями намірів, підлаштованими під суспільні настрої, аніж стратегічним планом реформування держави. Ба більше, задекларована

ідеологія партії не завжди відповідає її діяльності, а ідеологічний поділ політичних партій є часто декларативним і умовним. Як наслідок, висновує Висоцький, блокування та політичні об'єднання ґрунтуються переважно не на ідеологічній близькості, а на ситуативних інтересах, часто пов'язаних з явищами політичної корупції [ibid.]. Отож, діяльність більшості структур значною мірою підпорядкована обслуговуванню потреб партійних функціонерів, фінансово-промислових груп, а також певних прошарків адміністративно-господарського апарату [ibid.].

Отже, зважаючи на ці проблеми, можна виснувати, що зміцнення суспільної бази політичних партій та їхніх зв'язків з суспільством варто вважати одним з найважливіших завдань розвитку партійної системи в Україні.

Одним з проявів незрілості українських політичних партій є їхні методи боротьби, особливо під час політичної кризи [ibid.]. Ця боротьба досі не має встановлених правил. Незважаючи на заклики опозиції та виражену громадськістю позицію, Верховна Рада України не прийняла жодних значних рішень щодо нормалізації статусу політичної опозиції, а правове визначення статусу опозиційних партій впливає на демократичний розвиток політичної системи, сприяє консолідації суспільства, створює умови для вільної партійної конкуренції та запобігає появі привілеїв для окремих політичних сил [ibid.]. Протягом періоду незалежності України виникали дискусії щодо політичної системи країни, але політичні сили не змогли прийняти конкретні рішення, що свідчить про неефективність вітчизняних політичних партій у забезпеченні ефективного управління в Україні [ibid.]. Відсутність впливових національних політичних партій ускладнює реформування політичної системи і призводить до соціально-політичних криз, адже, як наслідок, вони недостатньо ефективно впливають на формування політики, представлення інтересів громадян, кадрове

забезпечення органів влади і самоврядування, а фрагментарність партійної системи ускладнює свідомий вибір громадян та визначення політичної відповідальності [ibid.].

На думку Висоцького, необхідно розробити стратегію формування в Україні партійної системи європейського зразка, заснованої на сильних національних політичних партіях. Для цього потрібно зробити наступні кроки: збільшити демократичність і прозорість внутрішньопартійного життя, розвивати кадровий потенціал політичних партій на конкурентній основі, забезпечити програмний принцип діяльності партійних фракцій у парламенті та органах самоврядування, залучати політичні партії до суспільного життя на регіональному рівні, підтримувати зв'язок між партіями та їх виборцями, захищати права членів партій, забезпечувати контроль за фінансовою діяльністю партій та їхню відповідність вимогам щодо неприбутковості, а також гарантувати право на отримання інформації про фінансову діяльність партій і участь у їх керівних органах [ibid.].

Серед пріоритетних кроків державної політики, яка була б спрямована на власне розвиток та ефективне існування партій, які окреслив Висоцький, на нашу думку, основними мають стати сприяння розвитку внутрішньопартійної демократії та сприяння підвищенню дієвості політичних партій через забезпечення прозорого державного й громадського контролю за додержанням політичними партіями вимог профільного законодавства та власних програмних цілей [ibid.].

Тому важливою передумовою успішного демократичного розвитку політичної системи України є вдосконалення партійної системи.

2.2 Політичні партії та політичні проєкти України

Класично, у формуванні та функціонуванні базових цінностей суспільства велике значення має політична ідеологія. Ідеологічний стрижень, зрозумілий кожному громадянину, вважають ключовим елементом динамічного розвитку суспільства. Як один з основних політичних інститутів, ідеологія в стабільних соціальних системах стає основою суспільної інтеграції та консенсусу. У суспільствах, що зазнають трансформації, ідеологія стає важливим детермінантом для напрямку і характеру транзиту [37, с. 176].

Існує думка, що однією з причин суспільно-політичної кризи, що переживає Україна, є відсутність чіткої інтегративної ідеології, яка б визначала основоположні принципи, довгострокові цілі та перспективи суспільних перетворень. Політичні сили, що здійснюють владні функції, відмовилися від утопічних нежиттєздатних комуністичних догм, але ще не змогли виробити чіткої, зрозумілої своїм громадянам, близької їх прагненням і бажанням системи суспільних орієнтирів. Відчувається брак соціальної консолідації та довіри [ibid.].

Така псевдоідеологічна ідентифікація політичних партій України формується під впливом таких чинників, як характер політичного лідерства, взаємодія з групами промислових та фінансових інтересів, регіональна та історико-культурна орієнтація [ibid.]. Більшість вітчизняних науковців та експертів відзначають таку негативну рису, як використання політичними партіями «інерції розколу», намагання домогтися найбільшої електоральної підтримки шляхом роз'єднання України на ворожі табори [ibid.]. Зрозуміло, що така позиція є стратегічно безплідною, і об'єктивно призводить до зменшення політичної підтримки в контексті офіційно проголошеного більшістю

політичних партій курсу на консолідацію України та отримання загальнонаціонального статусу [ibid.]. Наявність такого протиріччя пояснюється тим, що самі ж політичні партії досить довго не розглядали ідеологічні програмні положення як головні орієнтири в практичній парламентській діяльності. Громадяни також під час виборів більше звертали увагу на слогани, на обличчя лідерів, ніж на програми [37, с. 179].

Проте в сучасній українській політичній науці існує альтернативна думка. Оскільки у стабільних демократичних суспільствах вплив ідеології на суспільну свідомість послаблюється, то на думку українського політолога Івана Гомзи, ідеологічні партії — це архаїзм, який вже давно відмер, він зникає у Європі та перероджується у США [8]. Тому, на думку Гомзи, не варто шукати те, чого не мусить бути в Україні [ibid.]. Люди часто вважають, що ідеології та партії це щось, що йде постійно поруч, проте на думку науковця, насправді це не так; партії, які з'явилися у XVIII столітті, не були ідеологічними, а партії після 70-х років XX століття перестають бути ідеологічними [ibid.]. Гомза висновує, що ідеології та партії перетнулися лише у певному специфічному контексті, а саме в масовізованій політиці й першому наданні виборчого права широким масам — тоді ідеології були потрібні партіям для мобілізації своїх прихильників, а тепер, з розвитком інформаційної сфери, використовуються інші технології, а отже, немає стимулу використовувати ідеології [ibid.]. Усі партії в Україні, на думку Гомзи, належать до одного типу, так званого типу партій catch all — з англійської «зловити все» [ibid.]. Це сили, які ставлять за мету привернути людей різних політичних поглядів, та апелюють до великої кількості виборців [ibid.]. Їх складно ідентифікувати з класичними політичними ідеологіями ще й тому, що їх партійні програми поєднують протилежні компоненти, а їхня діяльність часто взагалі не відповідає декларативним намірам [37, с. 182]. І хоч у світі такі політсили з'явилися приблизно в 70-80

роках, та в Україні вони стали результатом кризи партій, які раніше зверталися до ідеологій [ibid.]. У таких сил є три важливі риси:

1. Вони не користуються ідеологією, а просто використовують набір понять, які актуальні та резонують з бажаннями виборця [ibid.];
2. Вони активізуються незадовго до початку виборчого циклу [ibid.];
3. Ними керує вузький штаб технічних спеціалістів. Це люди, наприклад, політтехнологи, які знають, що зараз болить у виборців, та як спілкуватися через медіа [ibid.].

Станом на 1 січня 2022 року в Україні офіційно зареєстровано 370 політичних партій [11], [31]. На виборах до Верховної Ради у 2019 році брали участь 22 політичні партії, 5 з яких стали парламентськими та чії кандидати пройшли в загальнодержавному багатомандатному та одномандатних виборчих округах, а також 22 самовисуванці.

Раніше через свою високу чисельність українські політичні сили рідко мали шанс отримати владу самостійно; тому вони утворювали блоки для участі на виборах. Але 17 листопада 2011 року український парламент схвалив закон, що заборонив участь блоків політичних партій на парламентських виборах.

Довіра українського суспільства до політичних партій завжди була стабільно низькою з 2001 по 2022 рік [52], [19]. Українські партії, як ми уже визначили, не мають чіткої ідеології, а складаються з різних політичних груп з різними негомогенними ідеологічними поглядами. На відміну від західних політиків, цивілізаційні, особистісні та орієнтовані на інтереси інших груп мотиви відіграють більш важливу роль, ніж економічні та соціально-політичні програми партій. В свій час це призвело до коаліційних урядів, що з точки зору

західної політичної традиції, було і є дещо незвичним; наприклад, уряд прем'єр-міністра Азарова, до складу якого входила правляча «Партія регіонів» з доволі неприхованою монетарною підтримкою українських олігархів та Комуністична партія України; або ж соціал-демократична «Батьківщина» та економічно ліберальна «Європейська партія України» у складі уряду Юлії Тимошенко [ibid.].

Як ми вже описали у розділі 1.3 та на думку дослідниці Ольги Тіт, партії, які активізуються, як правило, напередодні виборчої кампанії, можна назвати політичними проєктами [85]. Це також сили, які мають характер побудови «згори», що означає, що вони створені як особисті політичні проєкти окремих осіб. Деякі приклади таких партій охоплюють Європейську партію України (М. Катеринчук), Союз лівих сил (В. Волга), Українську платформу (П. Жебрівський) та інші. Варто зазначити, що ці партії були в основному прагматичними і не мали чіткої ідеологічної спрямованості [ibid.].

Цей процес призвів до трансформації української політичної сцени в політичний ринок, де ключовими акторами є не політичні ідеї або національні інтереси, а амбіції окремих осіб [ibid.]. Внаслідок цього політика в Україні стала сильно персоніфікованою і непередбачуваною. Більше того, політичні партії відійшли від своїх традиційних функцій, таких як представництво соціальних інтересів та посередництво, і перетворилися на інструменти політичного впливу для обмеженої групи людей, які забезпечували фінансові та кадрові ресурси для цих партій [ibid.]. Такі партії стали засобом політичної легітимації конкретних осіб та їхніх інтересів [ibid.].

Ольга Тіт наводить кілька прикладів: політичну партію «Відродження», створену перед місцевими виборами 2015 року на базі народних депутатів, які після подій Революції Гідності вийшли з Партії Регіонів, пов'язують з

впливовим бізнес-групами, в т.ч. І. В. Коломойським [85]. Вона зосередилась на розвитку своїх осередків саме в тих областях, на яких цих депутатів обирали до ВР, переважно на сході та в центральній частині країни. Політична партія не має чіткої програми чи ідеології, а головною її метою було закріплення власних представників для захисту особистих інтересів у місцевих радах в цих округах [85].

Ще одним прикладом політичного проєкту за критеріями, які ми вже описали раніше, можна назвати «Українське об'єднання патріотів УкрОП» — структуру, орієнтовану на вибори до місцевих рад і захист бізнес-інтересів окремих осіб. Зародилося воно як міжфракційне об'єднання народних депутатів [ibid.]. До його складу увійшли політики, чий авторитет сприяв підняттю рейтингу структури. Партія отримала доволі високий результат на виборах 2015 році у центральних областях і представництво майже по всій країні, використовуючи популістичну та патріотичну риторику, залучаючи до свого складу учасників Революції Гідності, волонтерів, ветеранів, але, досягнувши мети і отримавши владні повноваження, діяльність політичної партії поступово зійшла нанівець [ibid.].

На сьогоднішній день найяскравішим прикладом успішного політичного проєкту є партія «Слуга народу», яка була зареєстрована наприкінці 2017 року [ibid.]. З самого початку своєї політичної діяльності вона не викликала великих очікувань щодо свого перетворення в класичну політичну структуру: відсутність політичного досвіду, вибіркоче врахування виборчої програми та гасел залежно від результатів соціологічних досліджень, популістські заяви, можливий вплив олігархічних структур, а також відсутність чіткої ідеології та стратегічного плану дій [ibid.]. Однак, досить швидко після приходу до влади,

як це зазвичай буває в українській політичній культурі, всередині фракції розпочався процес поділу на групи, що просували інтереси окремих осіб [ibid.].

Прикладом громадських організацій в якості політичних проєктів виступають також громадські формування радикалізованого типу («С14», ГО «Національні дружини», «Карпатська Січ», ГО «Рух Вільна Доля»), напрямками діяльності яких часто стає силовий тиск, реалізація вузько спрямованих акцій (блокування роботи органів влади, установ, пікети, участь в господарських конфліктах) на органи державної влади в інтересах конкретних політсил і лідерів [ibid.].

2.3 Заборона політичних партій в Україні

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російських військ на територію України у лютому 2022 року, в Україні відбулося кілька суттєвих змін у сфері функціонування політичних партій. І хоча запит громадянського суспільства на такі зміни був уже деякий час, проте саме внаслідок нового етапу війни Росії проти України Верховна Рада України прийняла Закон, яким розширила перелік підстав, через які можна забороняти функціонування деяких політичних партій на території нашої держави, а також з'явилася відповідна судова практика з вже імплементованими законодавчими новелами. Цей процес доволі вичерпно описала Ольга Коцюрuba у своїй статті «Вплив держави на політичні партії крізь призму агресії Російської Федерації проти України» [71].

Як ми уже зазначили, питання необхідності регулювання законодавчих механізмів впливу на політичні партії, діяльність яких спрямована на активну публічну підтримку держави-агресора — від простого обмеження поширення проросійських ідей в медіа і аж до повної заборони діяльності таких партій —

активно дискутувалося в громадянському суспільстві та експертному середовищі ще з 2014 року [ibid.].

Ольга Коцюрuba зауважує, що попри те, що до окремих законів в цей період вже було вміщено поняття держави-агресора та держави-окупанта, до початку другого етапу російського вторгнення законодавчі зміни не зачіпали правового регулювання діяльності політичних партій, які публічно декларували проросійську позицію [ibid.].

З іншого боку, стаття 37 Конституції України обмежує діяльність політичних партій, якщо їхні дії спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, підрив безпеки держави, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини та на здоров'я населення [ibid.]. Перелік обмежень відображений і в статті 5 Закону України «Про політичні партії в Україні», проте у 2015 році його розширено новим пунктом, пов'язаним з пропагандою комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символіки внаслідок прийняття Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [12], [26]. Проте згодом, з огляду на збройну агресію Російської Федерації та умови воєнного стану в Україні, 18 березня 2022 року Рада національної безпеки та оборони України (далі — РНБО) прийняла рішення щодо призупинення діяльності одинадцяти політичних партій на строк дії воєнного стану, тривалість якого обумовлена відповідними указами Президента України [71]. Обмеження застосовано до таких політичних партій: «Опозиційна платформа — За життя», «Партія Шарія», «Наші»,

«Опозиційний блок», «Ліва опозиція», «Союз лівих сил», «Держава», «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України», партія «Соціалісти», «Блок Володимира Сальдо». РНБО прописала загальний перелік з восьми критеріїв: антиукраїнська політична та організаційна діяльність; пропаганда війни; публічні заяви та заклики до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом; реальні загрози порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підризу її безпеки; дії, спрямовані на незаконне захоплення державної влади; демонстрація проявів колабораціонізму, насильства; програмні та статутні цілі партії містять антиукраїнську позицію; поширення партією відомостей, що виправдовують, визнають правомірною, заперечують збройну агресію Російської Федерації проти України [ibid.].

Відповідне рішення було прийняте через нагальну потребу і викликане певними обставинами. Ці політичні партії та їх члени продовжували активну діяльність навіть під час воєнного конфлікту, що негативно впливало на національну безпеку та оборону. Наприклад, Володимир Сальдо співпрацював з окупаційною адміністрацією Херсона, Анатолій Шарій поширював російські наративи та гасла, а члени «Опозиційного блоку» активно підтримували окупантів. Проводити зупинку їх діяльності через судовий процес було б часоно витратною процедурою, тому РНБО делегувала Міністерству юстиції відповідальність за припинення діяльності цих суб'єктів шляхом судового розгляду [ibid.].

Щодо аналізу юридичних норм, судових вироків та міжнародних принципів в контексті заборони політичних організацій, виявлено декілька проблематичних аспектів, які можуть поставити під сумнів законність заборони діяльності політичних партій національними судовими органами. Законодавство не дає

ясних вказівок щодо процедури збору свідчень незаконної діяльності політичних партій, не визначає меж між діями окремих членів політичної партії та самої партії, а деякі практики та позиції, озвучені у рішеннях Восьмого апеляційного адміністративного суду, можуть входити в протиріччя з рішеннями Венеційської комісії та Європейського суду з прав людини у випадках заборони діяльності політичних партій. В контексті військової агресії з боку Російської Федерації, для України повністю виправданим і очевидним є використання концепції «самозахисної демократії». Таким чином, діяльність політичних партій, яка спрямована на захоплення влади, підтримку і сприяння агресорській державі, має бути виявлена і призводити до судової заборони таких політичних формацій [ibid.].

Проте, такі рішення мають прийматися не поспішно, а з урахуванням вагомих доказів, розгляду в міжнародних структурах, відкритості судових слухань та публічного обговорення доказової бази, яка призвела до прийняття судового вироку. Все це — важливі елементи легітимності процесу заборони політичних партій, що унеможливають винесення подальшого рішення щодо порушення Україною права на об'єднання в Європейському суді з прав людини. [ibid.].

2.4 Політичні партії, Президент України та Кабінет Міністрів України в системі формування державної політики

У більшості сучасних країн політичні партії активно співпрацюють з державними структурами, особливо це помітно в відносинах між партіями і урядом. Незважаючи на важливість парламентської діяльності, основною метою партій є завоювання урядової влади, що підкреслює ключову роль партій в формуванні та функціонуванні уряду. Водночас, необхідно враховувати відмінності між різними формами правління, що передбачені конституцією.

В парламентських та деяких змішаних формах правління, партії відіграють критичну роль у створенні уряду і в його відносинах з главою держави та парламентом. У президентських республіках та деяких змішаних формах правління, участь партій у формуванні уряду і контролі за ним або відсутня, або обмежена та завжди залежить від виконання парламентом своїх повноважень (наприклад, в США сенат затверджує кандидатури членів уряду, призначених президентом, в Україні Верховна Рада затверджує кандидатуру голови уряду, призначеного президентом, і може висловити недовіру уряду). Очевидні розбіжності визначають рівень регулювання взаємодії партій з урядом. У другій групі країн такого регулювання переважно немає [30, ст. 187].

У демократичних країнах конституційне право не встановлює норми взаємодії між правлячою партією і урядом або його окремими членами в контексті їхньої практичної діяльності. Зазвичай, уряд реалізує політику, яку формує правляча партія, але закон не може змусити його діяти відповідно до вказівок партії при вирішенні організаційних і політичних питань [ibid., ст. 189].

Формально-інституційний аспект системи прийняття політичних рішень в Україні, який досліджує ролі Президента і Кабінету Міністрів, охоплює виконання влади через встановлення норм і правил, а також відбір лідерів, зокрема через призначення та звільнення посадових осіб. Українці реалізують владу, делегуючи її обраним лідерам і мають право приймати ключові рішення, які безпосередньо легітимізують інститути Президента, парламенту та місцевого самоврядування [ibid].

Віталій Ярема, вивчаючи конституційні основи та неофіційні правила, що діють в українському суспільстві, виявляє дивовижну двоякість між

формальними та неформальними аспектами політичного процесу в Україні. Оглядаючи інституції Президента та Кабінету Міністрів через призму елітних дій і інтересів, неминує виникати враження, що правила прийняття рішень виступають лише як арена боротьби за владу. Але коли ми беремо до уваги громадян та їхні інтереси, то можемо бачити роль демократичних цінностей. Ці цінності, поступово впливаючи на свідомість молодого покоління, стають ключовими для інституційних змін в Україні у XXI столітті [ibid.].

Поряд з демократизацією, в Україні проходить ще один важливий для інституційних змін процес, який можна охарактеризувати як «детінізацію» інститутів. Частина правил прийняття політичних рішень, яка до цього перебувала у тіні, змушена поступитися під натиском суспільства та його ідеалів, стаючи більш відкритою та публічною [ibid.].

Очевидно, що усі легітимні інституційні правила змушують Президента України та Кабінет Міністрів виконувати різні ролі. Згідно з Конституцією 1996 року, глава держави є де факто лідером виконавчої влади з широкими повноваженнями формувати урядову структуру за власним розсудом, включаючи Кабінет Міністрів, тоді як парламент мав здебільшого обмежені повноваження щодо вибору лідерів. За Конституцією 2004 року, ситуація майже повністю перевернулася: максимально повноважний парламент, здійснює політику через делегування влади Кабінету Міністрів, який стає вищим органом виконавчої влади, не зважаючи на потужне президентське вето [ibid.].

В цілому, інституційний розвиток виконавчої влади в Україні відбувається в напрямку оптимізації представництва різних суспільних інтересів. Будь-які радикальні кроки у конституційній реформі будуть викликати конфлікти між головними групами еліт. З іншого боку, повернення до тіньової політики може

призвести до нових соціальних вибухів. Тому подальший розвиток в напрямку парламентаризму з чіткими механізмами делегування влади виглядає логічним і очікуваним результатом демократизації в сучасній Україні. [ibid., с. 90].

Висновки до розділу 2

Згідно з дослідженнями, розвиток політичної системи українського суспільства може бути розділений на п'ять основних етапів. Парламентсько-президентська форма правління в Україні є викликом, особливо з урахуванням того, що більшість політичних партій в Україні є досить обмеженими, недостатньо впливовими, і не виконують повноцінно своїх ролей.

Існують системні проблеми президентсько-парламентської та парламентсько-президентської моделей влади, які повинні бути вирішені для стабілізації політичної системи України. Недемократичність українських політичних сил, які часто ігнорують інтереси своїх виборців та рядових членів партії, персоніфікація політичного життя в Україні, виражена в популярності окремих лідерів, та внутрішньопартійний авторитаризм, який перешкоджає просуванню нових лідерів, виділені як основні проблеми. Діяльність партій виражена через програми, що частіше є деклараціями намірів, ніж конкретними планами реформ.

Ідеологічні партії є архаїзмом, оскільки вплив ідеології на суспільну свідомість у стабільних демократичних суспільствах послаблюється.

Українська політична система досить специфічна через значну кількість політичних проєктів, які, як правило, активізуються напередодні виборчих кампаній. Ця особливість призвела до перетворення української політики на

ринок, де основне змагання відбувається не між політичними ідеями чи національними інтересами, а між політичними амбіціями окремих осіб. Українська політика, в результаті, стала сильно персоніфікованою і непередбачуваною.

Окрім того, сучасні українські політичні партії часто відступають від своїх основних функцій, як-то представництва соціальних інтересів та посередництва, і використовуються як інструменти політичної легітимації для обмеженої групи осіб. Так вони стають не просто політичними організаціями, а засобами задоволення індивідуальних інтересів та амбіцій.

Верховна Рада України вдосконалила законодавство, розширивши підстави для заборони окремих політичних партій, що діють на території країни. Хоча до деяких законів уже були внесені терміни «держава-агресор» та «держава-окупант», правове регулювання діяльності партій, що відкрито підтримували проросійські позиції, не змінювалось до початку другої фази російської агресії.

Ці положення були активовані в умовах безперечної необхідності, коли деякі політичні партії та їх члени продовжували активно діяти під час воєнного конфлікту, загрожуючи національній безпеці та обороні країни. Однак, аналізуючи норми права, судові рішення та міжнародні принципи в контексті заборони політичних організацій, можна виявити деякі проблеми, які можуть поставити під сумнів законність заборони діяльності політичних партій національними судовими органами. В умовах військової агресії з боку Російської Федерації, Україні доцільно користуватися концепцією «самозахисної демократії». Отже, діяльність політичних партій, спрямована на захоплення влади, підтримку і сприяння агресорській державі, повинна бути виявлена і заборонена.

Загалом, українська демократія пройшла шлях розвитку від сильного президентства до системи, більш схильної до парламентаризму. Це призвело до важливих змін у відносинах між державними і політичними інституціями. Політичні партії в Україні стали істотними гравцями в урядовій владі і відіграють вирішальну роль у формуванні та діяльності уряду.

Важливо враховувати, що демократія в Україні продовжує розвиватись, і є потреба у більшій оптимізації представництва соціальних інтересів в інституціях влади. Отже, демократичний розвиток України вимагає продовження еволюції в напрямку парламентаризму і поступового переходу від прямого керівництва до системи, яка дозволяє більш ефективно представництво різноманітних політичних інтересів.

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1 Поняття ефективності політичної сили

Щоб оцінити ефективність політичної сили, треба насамперед визначити дві речі: що таке ефективність та які є критерії, за якими її можна описати.

За найбільш вичерпним і лаконічним визначенням, ефективність — це здатність отримувати бажаний результат. Щось вважається ефективним, якщо воно має запланований або очікуваний наслідок та справляє певне глибоке, яскраве враження [63].

Багато що може бути очікуваним результатом, коли ми говоримо про політичні процеси, адже результати перед собою виставляє в цьому сенсі кожна політична сила індивідуально. Політсили реформаторського типу мають на меті проведення реформ, написання якісних та дієвих законів, покращення та оптимізацію процесів у державі; провладні політсили мають на меті закріпитися та утримати владу; опозиційні працюють задля або створення системи противаг

діючій владі, або підважування її впливу; деякі політсили мають на меті збагачення та отримання особистих дивідендів як для своїх членів, так і для зацікавлених сторін, що підтримують їх.

У контексті політичних партій, ефективність може гіпотетично оцінюватися за такими критеріями:

- Політичні результати: оцінка досягнень партії в сенсі успішності у виборах, ухваленні законів та політичних реформ, змінах суспільної думки, тощо;

- Ресурсна ефективність: вимірюється використанням ресурсів, як-от фінансових засобів, людських ресурсів, часу та енергії для досягнення політичних цілей, наприклад, ефективне використання коштів на виборчу кампанію або оптимальне використання людського потенціалу у партійних структурах;

- Комунікаційна ефективність: оцінюється здатністю партії ефективно спілкуватися з електоратом, передавати свої політичні пропозиції та впливати на громадську думку;

- Лідерство та управлінська ефективність: вимірюється здатністю лідерів партії встановлювати стратегію, організувати команду та керувати діяльністю партійних структур.

Базуючись на цьому, коли ми говоримо про будь-які політичні процеси та їх ефективність, ми можемо аналізувати це у двох вимірах: кількісному та якісному. І хоча проведення кількісного аналізу безпосередньо діяльності було би простішим та більш академічним, проте в сенсі впливу політичної організації на державні процеси воно не було би репрезентативним, адже кількість процесуальних дій, що становлять левову частку політичного процесу, не

завжди відображає ефективність тої чи іншої політичної структури. Простіше кажучи, кількість зареєстрованих та написаних законопроектів зовсім не відображає реальний вплив та ефективність партії. Історія України знає випадки, коли партія була рекордсменом за кількістю зареєстрованих проектів, проте це не вплинуло на її закріплення на владних позиціях. Наприклад, у Верховній раді VIII скликання партія «Блок Петра Порошенка» була рекордсменом з кількості зареєстрованих проектів законів — 1622 законопроекти за час роботи у ВРУ. Але це не допомогло їй зберегти позиції, і з другої найчисельнішої політсили того скликання (перша за чисельністю партія випереджала її лише на один мандат) на наступних виборах вона не лише опустилась з 63 до 25 крісел у парламенті, але й втратила свого представника на посаді Президента України [4].

Аналіз законопроектів, зокрема тих, які стали законами, теоретично, міг би бути добрим мірилом ефективності політичної сили. Проте, як ми уже визначили у першому розділі, етапи публічної політики включають не лише перетворення певних політик в нормативні акти, але й контроль їх виконання та реалізацію. А оскільки ці процеси часто не залежать напряму від політичних сил, а є предметом відання також інших відомчих структур, то можемо висувати, що вони є предметом іншого дослідження.

Проте, оскільки ми намагаємося узагальнити діяльність політичних партій за якимось системним критерієм, то пропонуємо за мірило ефективності взяти більш універсальну та обчислювальну концепцію Моріса Дюверже, опрацьовану нами у першому розділі, а саме прихід політсили до влади та, як наслідок, успіх у боротьбі за її утримання.

3.2 Аналіз ключових інститутів формування державної політики в розрізі політичних сил

Для більш репрезентативного аналізу, визначмо часові рамки, в яких оперуватимемо, досліджуючи політичні сили. Базуючись на дослідженні професора Висоцького, яке ми розкрили у другому розділі цієї роботи, а також беручи до уваги історичні події, що відбувались на території України, вважаємо за належне взяти до аналізу не всю історію політичних процесів незалежної України, а лише чотири останні скликання. Мотивуємо це кількома факторами: для всестороннього аналізу теми варто взяти до уваги щонайменше одну каденцію, де до органів влади ще не прийшли політичні сили «нового типу»; також є сенс включити щонайменше одну каденцію в рамках до повернення до Конституції України у редакції 2004 року, тобто до парламентсько-президентської форми правління, що, як ми вже виснували, можна розглядати як початок нового етапу в інституціоналізації політичних партій в Україні; для того, щоб робота була актуальною, не вважаємо потрібним надто занурюватися в минуле, де побудова і розвиток політичних процесів в Україні рухалися за інерцією пострадянського устрою держави, проте не можемо оминати фактор революцій та суспільно-політичних трансформацій, спровокованих ними, а отже, рамкування повинне охопити події, які в сучасній історії України отримали назву «Революція Гідності». Тому, зважаючи на це, у цьому розділі буде йтися про період з 2007 по 2019 роки.

Додатково вважаємо за потрібне визначити саму концепцію партійної приналежності носіїв владних повноважень. Не усі кандидати на урядові посади, висунуті партіями за належними їм квотами, є власне членами цих партій та мають партійний квиток. Наприклад, більшість кандидатів на урядові посади, запропоновані за квотою партії Слуга народу з 2019 року, не є членами партії,

ба більше — Комітет виборців України констатує, що у цій партії немає жодного офіційно зареєстрованого працівника, тоді як, для порівняння, у «Батьківщини» станом на 2019 рік працювало 73 людини, в «Європейській солідарності» — 46, «Голосу» — 3, Радикальній партії Олега Ляшка — 20, «Самопоміччю» — 264, а окрім цього, партія не зареєструвала жодного місцевого осередку зі статусом юридичної особи [22]. У попередніх розділах ми визначили, що слабка інституційна спроможність політичних сил в Україні, а саме побудова і утримання осередків, тяглість та конкурентність всередині партійних структур та їх, фактично, декоративна функція, є слабким місцем та причиною відсутності стабільної та функціонуючої політичної системи. Кадри не завжди вмотивовані вступати до політсили, якщо це не є прямою умовою (навіть кандидати до Верховної ради України), бо, як можемо припустити, не відчують в цьому потреби через відсутність ціннісних/ідеологічних точок дотику. Тому мусимо в цьому разі враховувати не тільки приналежність кандидатури до конкретних партійних лав, що висунула його на посаду, але й квотою якої партії вона проходить до органів виконавчої влади. Таким чином ми не обмежуємо себе доволі лімітованою кількістю кандидатів з, власне, партійними квитками.

Аналізуватимемо три ключові інститути формування державної політики: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України та інститут Глави держави.

2007 рік, Верховна Рада VI скликання

У 2007 році до Верховної Ради України пройшло 5 політичних сил: «Партія регіонів» на чолі з Віктором Януковичем (34,37%); Блок Юлії Тимошенко на чолі з лідеркою Юлією Тимошенко (30,71%); блок «Наша Україна — Народна Самооборона» на чолі з Юрієм Луценком (14,15%); Комуністична партія

України на чолі з Петром Симоненком (5,39%); та Блок Литвина на чолі з Володимиром Литвином (3,96%) [6].

Контекст: 26 березня 2006 року відбулися чергові парламентські вибори в загальнодержавному виборчому окрузі за пропорційною системою. Для участі партій і блоків необхідно було перетнути прохідний бар'єр, що становив 3% від числа виборців. «Партія регіонів» здобула найбільшу кількість голосів виборців (186 народних депутатів), друге місце посів Блок Юлії Тимошенко (129 народних депутатів), а третє місце зайняв блок «Наша Україна» (81 народний депутат). Крім того, до парламенту пройшли Соціалістична партія України (33 народних депутати) та Комуністична партія України (21 народний депутат). На 22 червня 2006 року було сформовано Коаліцію демократичних сил, яка складалася з фракцій Блоку Юлії Тимошенко, блоку «Наша Україна» та Соціалістичної партії України. Ця коаліція налічувала 243 народних депутати. Проте, вийшовши з неї, фракція Соціалістичної партії України спричинила розпад коаліції, і 7 липня 2006 року було створено Антикризову коаліцію (пізніше перейменовану на Коаліцію національної єдності), до складу якої увійшли фракції «Партії регіонів», Соціалістичної партії України, Комуністичної партії України та троє народних депутатів з інших фракцій. В цей спосіб в Антикризовій коаліції зібралось 243 народних депутати. Наприкінці 2006 року керівництво Партії регіонів і Соціалістичної партії України висловили бажання збільшити кількість народних депутатів у коаліції до 300 з метою нейтралізації «вето Президента» і зміни Конституції України. Деякі народні депутати фракцій Блоку Юлії Тимошенко та «Нашої України» вийшли зі своїх фракцій і приєдналися до Антикризової коаліції. Для Президента України це послужило приводом видати Указ, яким оголошувалося дострокове припинення повноважень Верховної Ради України і призначення позачергових виборів народних депутатів України. Президент вважав

індивідуальне членство в коаліції неконституційним і на цій підставі визнавав коаліцію недійсною, що давало йому право розпустити Верховну Раду. Пізніше зазначений Указ був змінений, змінювалися як формулювання підстав для розпуску, так і дата позачергових виборів. Нарешті, 30 вересня 2007 року відбулися вибори народних депутатів внаслідок складення повноважень більш як третиною депутатів [6].

Варто також зазначити, що це остання каденція Верховної Ради, куди політичні партії могли увійти у складі блоків. 17 листопада 2011 року український парламент схвалив закон про вибори, що заборонив участь блоків політичних партій на парламентських виборах у майбутньому [38].

2007 рік, склад Уряду (так званий другий уряд Юлії Тимошенко)

- Прем'єр-міністр — Тимошенко Юлія Володимирівна (лідер партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» та виборчого блоку БЮТ) [18];
- Перший віце-прем'єр-міністр — Турчинов Олександр Валентинович (ВО «Батьківщина») [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Васюник Іван Васильович (НУНС) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Немиря Григорій Михайлович (ВО «Батьківщина») [ibid.];
- Міністри:

Таблиця 3.1

Орган	Міністр	Партія
Міністерство аграрної політики	Мельник Юрій	Безпартійний [ibid.]
Міністерство внутрішніх справ	Луценко Юрій	Безпартійний

		[ibid.]
Міністерство вугільної промисловості	Полтавець Віктор	Безпартійний [ibid.]
Міністерство економіки	Данилишин Богдан	Безпартійний [ibid.]
Міністерство з питань житлово-комунального господарства України	Кучеренко Олексій	НСНУ [ibid.]
Міністерство закордонних справ	Огризко Володимир Порошенко Петро	Безпартійний [ibid.]
Міністерство культури і туризму	Вовкун Василь	Безпартійний [ibid.]
Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи	Шандра Володимир	НСНУ [ibid.]
Міністерство оборони	Єхануров Юрій	НСНУ [ibid.]
Міністерство освіти та науки	Вакарчук Іван	Безпартійний [ibid.]
Міністерство охорони здоров'я	Князевич Василь	Безпартійний [ibid.]
Міністерство охорони навколишнього середовища	Філіпчук Георгій	ВО «Батьківщина» [ibid.]
Міністерство палива та енергетики	Продан Юрій	Безпартійний [ibid.]
Міністерство праці та соціальної	Денісова Людмила	ВО

політики		«Батьківщина» [ibid.]
Міністерство промислової політики	Новицький Володимир	Безпартійний [ibid.]
Міністерство регіонального розвитку та будівництва України	Куйбіда Василь	НРУ [ibid.]
Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту	Павленко Юрій	НСНУ [ibid.]
Міністерство транспорту та зв'язку	Вінський Йосип	ВО «Батьківщина» [ibid.]
Міністерство фінансів	Пинзеник Віктор	ПРП [ibid.]
Міністерство юстиції	Оніщук Микола	НСНУ [ibid.]
Міністр Кабінету Міністрів України	Крупко Петро	Безпартійний [ibid.]

За: складено автором.

2010 рік, вибори Президента України

Контекст: Початково їх було заплановано на 25 жовтня 2009 року згідно з рішенням Верховної Ради [3]. Однак ця дата була оскаржена чинним президентом Віктором Ющенком у Конституційному Суді [53]. Після того, як суд визнав рішення неправомірним, Верховна Рада призначила нові вибори на 17 січня 2010 року. Використовувалася система абсолютної більшості, де в разі відсутності кандидата з абсолютною більшістю голосів був проведений другий тур між двома найпопулярнішими кандидатами. За результатами обробки 100%

протоколів у другому турі переміг Віктор Янукович, друга кандидатка Юлія Тимошенко відстала на 3,48 відсотки.

2010 рік, склад Уряду (так званий перший уряд Миколи Азарова)

- Прем'єр-міністр — Азаров Микола (Партія регіонів) [50];
- Перший віце-прем'єр-міністр — Клюєв Андрій (Партія регіонів) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з Євро-2012 — Колесніков Борис (Партія регіонів) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з гуманітарних питань — Семиноженко Володимир (безпартійний) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Сівкович Володимир (Партія регіонів) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з питань АПК — Слаута Віктор (Партія регіонів) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з економічних питань — Тігіпко Сергій (Сильна Україна) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з питань регіональної політики — Тихонов Віктор (Партія Регіонів) [ibid.];
- Міністри:

Таблиця 3.2

Міністерство	Міністр	Партія
Міністр охорони навколишнього природного середовища України	Бойко Віктор	Блок Литвина [ibid.]
	Злочевський Микола	Партія регіонів [ibid.]
Міністр палива та енергетики України	Бойко Юрій	Партія регіонів [ibid.]

Міністр закордонних справ України	Грищенко Костянтин	Партія регіонів [ibid.]
Міністр оборони України	Єжель Михайло	Партія регіонів [ibid.]
	Саламатін Дмитро	Партія регіонів [ibid.]
Міністр транспорту і зв'язку України	Єфименко Костянтин	Блок Литвина [ibid.]
Міністр промислової політики України	Колесніков Дмитро	Партія регіонів [ibid.]
Міністр культури і туризму України	Кулиняк Михайло	Партія регіонів [ibid.]
Міністр юстиції України	Лавринович Олександр	Партія регіонів [ibid.]
Міністр охорони здоров'я України	Митник Зіновій	Партія регіонів [ibid.]
	Ємець Ілля	Безпартійний [ibid.]
	Аніщенко Олександр	Безпартійний [ibid.]
	Богатирьова Раїса	Партія регіонів [ibid.]
Міністр внутрішніх справ України	Могильов Анатолій	Партія регіонів [ibid.]
Міністр праці та соціальної політики України	Надрага Василь	Блок Литвина [ibid.]

Міністр з питань житлово-комунального господарства України	Попов Олександр	Партія регіонів [ibid.]
Міністр з питань житлово-комунального господарства України	Хіврич Юрій	Безпартійний [ibid.]
Міністр економіки України	Цушко Василь	Безпартійний [ibid.]
Міністр економічного розвитку і торгівлі України	Клюєв Андрій	Партія регіонів [ibid.]
	Порошенко Петро	Безпартійний [ibid.]
Міністр аграрної політики України	Присяжнюк Микола	Партія регіонів [ibid.]
Міністр України у справах сім'ї, молоді та спорту	Сафіуллін Равіль	Партія регіонів [ibid.]
Міністр освіти і науки України	Табачник Дмитро	Партія регіонів [ibid.]
Міністр Кабінету Міністрів України	Толстоухов Анатолій	Партія регіонів [ibid.]
Міністр фінансів України	Ярошенко Федір	Партія регіонів [ibid.]
Міністр регіонального розвитку та будівництва України	Яцуба Володимир	Партія регіонів [ibid.]
Міністр вугільної промисловості України	Яценко Юрій	Партія регіонів [ibid.]
Міністр України з питань надзвичайних ситуацій та у справах	Шуфрич Нестор	Партія регіонів [ibid.]

захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи		
	Антонець Володимир, т.в.о.	
	Болотських Михайло, т.в.о.	
	Балога Віктор	Єдиний центр [ibid.]
Міністр надзвичайних ситуацій України	Балога Віктор	Єдиний центр [ibid.]

За: складено автором.

2012 рік, Верховна Рада VII скликання

У 2012 році до Верховної Ради України пройшло 5 політичних сил: «Партія регіонів» на чолі з Миколою Азаровим (30,00% + 113 місць в одномандатних округах); ВО «Батьківщина» на чолі Юлією Тимошенко (25,54% + 39 місць в одномандатних округах); партія «Удар» на чолі з Віталієм Кличком (13,96% + 6 місць в одномандатних округах); Комуністична партія України на чолі з Петром Симоненком (13,18% та жодного місця в одномандатних округах); та ВО «Свобода» на чолі з Олегом Тягнибоком (10,44% + 12) [29].

Контекст: На цих виборах встановлено п'ятивідсотковий прохідний бар'єр і змішану виборчу систему: 225 депутатів обираються в загальнодержавному багатомандатному окрузі за виборчими списками, а інші 225 — за мажоритарною системою в одномандатних округах. Участь у виборах беруть тільки політичні партії [ibid.].

2012 рік, склад Уряду (так званий другий уряд Миколи Азарова)

- Прем'єр-міністр — Микола Азаров (Партія регіонів) [17];
- Перший віце-прем'єр-міністр — Сергій Арбузов (Партія регіонів) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Юрій Бойко (Партія регіонів) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Олександр Вілкул (Партія регіонів) [13];
- Віце-прем'єр-міністр — Костянтин Грищенко (безпартійний) [14];
- Міністри:

Таблиця 3.3

Орган	Міністр	Партія
Міністр Кабінету міністрів	Олена Лукаш	Безпартійна
Міністр аграрної політики та продовольства	Микола Присяжнюк	Партія регіонів [51]
Міністр внутрішніх справ	Віталій Захарченко	Безпартійний [21]
Міністр внутрішніх справ	Арсен Аваков	Народний фронт [1]
Міністр доходів і зборів	Олександр Клименко	Безпартійний [21]
Міністр екології та природних ресурсів	Олег Проскуряков	Безпартійний [21]
Міністр економічного розвитку і торгівлі	Ігор Прасолов	Партія регіонів [21]

Міністр енергетики та вугільної промисловості	Едуард Ставицький	Партія регіонів [ibid.]
Міністр закордонних справ	Леонід Кожара	Партія регіонів [ibid.]
Міністр інфраструктури	Володимир Козак	Безпартійний
Міністр культури	Леонід Новохатько	Безпартійний
Міністр молоді та спорту	Равіль Сафіуллін	Безпартійний
Міністр оборони	Павло Лебедев	Безпартійний
Міністр освіти і науки	Дмитро Табачник	Безпартійний
Міністр охорони здоров'я	Раїса Богатирьова	Партія регіонів [21]
Міністр промислової політики	Михайло Короленко	Партія регіонів [ibid.]
Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства	Геннадій Темник	Партія регіонів [ibid.]
Міністр соціальної політики	Наталія Королевська	Україна — вперед! [46]
Міністр фінансів	Юрій Колобов	Партія Регіонів [21]

За: складено автором

2014 рік, склад Уряду (так званий перший уряд Арсенія Яценюка)

- Прем'єр-міністр — Арсеній Яценюк (Народний Фронт) [16];
- Перший віце-прем'єр-міністр — Віталій Ярема (позапартійний) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Олександр Сич (ВО «Свобода») [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Володимир Гройсман (позапартійний) [ibid.];
- Міністри:

Таблиця 3.4

Орган	Міністр	Партія
Міністр юстиції України	Петренко Павло	ВО «Батьківщина» [ibid.]
Міністр молоді та спорту України	Булатов Дмитро	Позапартійний [ibid.]
Міністр культури України	Нищук Євген	Позапартійний [ibid.]
Міністр освіти і науки України	Квіт Сергій	Позапартійний [ibid.]
Міністр економічного розвитку і торгівлі України	Шеремета Павло	Позапартійний [ibid.]
	Максюта Анатолій (в. о.)	Позапартійний [ibid.]
	Пятницький Валерій (в. о.)	Позапартійний [ibid.]
Міністр охорони здоров'я України	Мусій Олег	Позапартійний [ibid.]
Міністр праці та соціальної політики України	Денісова Людмила	ВО «Батьківщина» [ibid.]

Міністр екології та природних ресурсів України	Мохник Андрій	ВО «Свобода» [ibid.]
Міністр закордонних справ України	Дешиця Андрій (в. о.)	Позапартійний [ibid.]
	Клімкін Павло	Позапартійний [ibid.]
Міністр аграрної політики та продовольства України	Швайка Ігор	ВО «Свобода» [ibid.]
Міністр енергетики та вугільної промисловості України	Продан Юрій	Позапартійний [ibid.]
Міністр внутрішніх справ України	Аваков Арсен	ВО «Батьківщина» [ibid.]
Міністр оборони України	Тенюх Ігор (в. о.)	ВО «Свобода» [ibid.]
	Коваль Михайло (в. о.)	Позапартійний [ibid.]
	Гелетей Валерій	Позапартійний [ibid.]
	Полторак Степан	Позапартійний [ibid.]
Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	Гройсман Володимир	Позапартійний [ibid.]
Міністр інфраструктури України	Бурбак Максим	ВО «Батьківщина» [ibid.]

Міністр фінансів України	Шлапак Олександр	Позапартійний [ibid.]
Міністр Кабінету Міністрів України	Семерак Остап	ВО «Батьківщина» [ibid.]

За: складено автором

2014 рік, вибори Президента України

25 травня 2014 року відбулися позачергові президентські вибори в Україні. Спочатку заплановані на 2015 рік, вони були призначені на раніший термін у зв'язку з усуненням Віктора Януковича з поста президента України 22 лютого 2014 року. Після обробки 100% протоколів результати були наступними: Петро Порошенко набрав 54,70% голосів, Юлія Тимошенко — 12,81%, Олег Ляшко — 8,32%, Анатолій Гриценко — 5,48% [9].

Відповідно до Конституції України, чергові вибори Президента України мали відбутися 29 березня 2015 року. 21 лютого 2014 року, після трьох місяців протестів, владою та опозицією за посередництвом іноземних політиків було підписано угоду про врегулювання політичної кризи. Одним з пунктів цієї угоди було проведення дострокових виборів одразу після прийняття нової Конституції України, але не пізніше грудня 2014 року [ibid.].

22 лютого, після втечі Віктора Януковича, Верховна Рада постановила, що Президент України у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує своїх обов'язків, і призначила позачергові вибори президента на 25 травня 2014 року. Другий тур виборів, у разі необрання президента у першому турі, мав відбутися 15 червня [ibid.].

2014 рік, Верховна Рада VIII скликання

У 2014 році до Верховної Ради України пройшло 6 політичних сил: «Народний фронт» на чолі з Арсенієм Яценюком (22,14% + 18 місць в одномандатних округах); Блок Петра Порошенка на чолі з Віталієм Кличком (21,82% + 69 місць в одномандатних округах); партія «Самопоміч» на чолі з Ганною Гопко (10,97% + 1 місце в одномандатних округах); Опозиційний блок на чолі з Юрієм Бойком (9,43% + 2 місця в одномандатних округах); Радикальна партія Олега Ляшка на чолі з Олегом Ляшком (6,36% + жодного місця в одномандатних округах); та Батьківщина на чолі з Надією Савченко *in absentia* (5,68% + 2 місця в одномандатних округах) [7].

Контекст: позачергові вибори народних депутатів Верховної Ради України. Знову встановлено 5%-ий прохідний бар'єр і змішану систему [*ibid.*].

2014 рік, склад Уряду (так званий другий уряд Арсенія Яценюка)

- Прем'єр-міністр — Арсеній Яценюк (Народний Фронт) [16];
- Віце-прем'єр-міністр — Валерій Вощевський (Радикальна партія) [*ibid.*];
- Віце-прем'єр-міністр — Геннадій Зубко (безпартійний) [*ibid.*];
- Віце-прем'єр-міністр — В'ячеслав Кириленко (Народний Фронт) [*ibid.*];
- Міністри:

Таблиця 3.5

Орган	Міністр	Партія
Міністр юстиції	Павло Петренко	Народний фронт [<i>ibid.</i>]
Міністр молоді та спорту	Ігор Жданов	Батьківщина

		[ibid.]
Міністр культури	В'ячеслав Кириленко	Народний фронт [ibid.]
Міністр освіти і науки	Сергій Квіт	БПП [ibid.]
Міністр економічного розвитку і торгівлі	Айварас Абромавичус	Безпартійний [ibid.]
Міністр охорони здоров'я	Олександр Квіташвілі	Безпартійний [ibid.]
Міністр праці та соціальної політики	Павло Розенко	БПП [ibid.]
Міністр екології та природних ресурсів	Шевченко Ігор	Безпартійний [ibid.]
Міністр закордонних справ	Павло Клімкін	Безпартійний [ibid.]
Міністр аграрної політики та продовольства	Олексій Павленко	Безпартійний [ibid.]
Міністр енергетики та вугільної промисловості	Володимир Демчишин	Безпартійний [ibid.]
Міністр внутрішніх справ	Арсен Аваков	Народний фронт [ibid.]
Міністр оборони	Степан Полторак	Безпартійний [ibid.]
Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства	Геннадій Зубко	Безпартійний [ibid.]

Міністр інфраструктури	Андрій Пивоварський	Безпартійний [ibid.]
Міністр фінансів	Наталія Ярецько	Безпартійна [ibid.]
Міністр інформаційної політики	Юрій Стець	БПП [ibid.]
Міністр Кабінету Міністрів	Ганна Онищенко	Безпартійна [ibid.]

За: складено автором

2016 рік, склад Уряду (уряд Гройсмана)

- Прем'єр-міністр — Володимир Гройсман (БПП) [47];
- Перший віце-прем'єр-міністр — Степан Кубів (БПП) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Павло Розенко (БПП) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — В'ячеслав Кириленко (Народний Фронт) [ibid.];
- Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України — Климпуш-Цинцадзе Іванна (БПП) [ibid.];
- Віцепрем'єр-міністр України — Зубко Геннадій (БПП) [ibid.];
- Віцепрем'єр-міністр України — Кістіон Володимир (БПП) [ibid.];
- Міністри:

Таблиця 3.6

Орган	Міністр	Партія
Міністр аграрної політики та продовольства	Кутовий Тарас	БПП (квота) [ibid.]
	Мартинюк Максим (в. о.)	
	Трофімцева Ольга (в. о.)	

Міністр внутрішніх справ	Аваков Арсен	НФ (квота) [ibid.]
Міністр екології та природних ресурсів	Семерак Остап	НФ (квота) [ibid.]
Міністр економічного розвитку і торгівлі	Кубів Степан	БПП (квота) [ibid.]
Міністр енергетики та вугільної промисловості	Насалик Ігор	БПП (квота) [ibid.]
Міністр закордонних справ	Клімкін Павло	Безпартійний [ibid.]
Міністр інформаційної політики	Стець Юрій	БПП (квота) [ibid.]
Міністр інфраструктури	Омелян Володимир	БПП (квота) [ibid.]
Міністр культури	Нищук Євген	БПП (квота) [ibid.]
Міністр молоді та спорту	Жданов Ігор	НФ (квота) [ibid.]
Міністр оборони	Полторак Степан	
Міністр освіти і науки	Гриневич Лілія	НФ (квота) [ibid.]
Міністр охорони здоров'я	Павленко Олександра (в. о.)	
	Шафранський Віктор (в. о.)	
	Супрун Уляна (в. о.)	

Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства	Зубко Геннадій	БПП (квота) [ibid.]
Міністр соціальної політики	Рева Андрій	БПП (квота) [ibid.]
Міністр з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб	Черниш Вадим	БПП (квота) [ibid.]
Міністр фінансів	Данилюк Олександр	БПП (квота) [ibid.]
	Маркарова Оксана	
Міністр юстиції	Петренко Павло	НФ (квота) [ibid.]
Міністр у справах ветеранів	Фріз Ірина	БПП (квота) [ibid.]
Міністр Кабінету Міністрів	Саєнко Олександр	БПП (квота) [ibid.]

За: складено автором

2019 рік, вибори Президента України

Контекст: чергові вибори Президента України, перший тур яких відбувся 31 березня 2019 року, другий — 21 квітня 2019 року. За результатами першого туру до другого туру вийшли Володимир Зеленський і Петро Порошенко [10].

7 квітня 2019 року ЦВК офіційно оголосила результати першого туру президентських виборів: Зеленський — 30,24% голосів, Порошенко — 15,95%. 21 квітня 2019 року відбувся другий тур виборів Президента України. За

результатами підрахунку 100% протоколів, переможцем став Володимир Зеленський із 73,22% голосів, у той час як чинний Президент України Петро Порошенко отримав 24,45% [ibid.].

2019 рік, Верховна Рада ІХ скликання

У 2019 році до Верховної Ради України пройшло 5 політичних сил: «Слуга Народу» на чолі з Дмитром Разумковим (43,16% + 130 місць в одномандатних округах); «ОПЗЖ» на чолі з Юрієм Бойком (13,05% + 6 місць в одномандатних округах); ВО «Батьківщина» на чолі з Юлією Тимошенко (8,18% + 2 місця в одномандатних округах); Європейська Солідарність на чолі з Петром Порошенком (8,10% + 2 місця в одномандатних округах); та «Голос» на чолі з Святославом Вакарчуком (5,82% + 3 місця в одномандатних округах) [5].

Контекст: позачергові вибори народних депутатів Верховної Ради України, що відбулися 21 липня 2019 року. Вибори були призначені новообраним Президентом України Володимиром Зеленським, який під час своєї інавгурації 20 травня 2019 року оголосив про намір розпустити парламент [23]. За результатами виборів було сформовано Верховну Раду України 9-го скликання; президентська партія «Слуга народу» отримала більшість мандатів (254 з 450) і права коаліції депутатських фракцій. Було встановлено 5%-й прохідний бар'єр і змішану систему: 225 депутатів обираються в загальнодержавному багатомандатному окрузі за виборчими списками від політичних партій, а інші 199 — за мажоритарною системою в одномандатних округах (ще 26 округів розташовані на окупованих територіях) [ibid.].

2019 рік, склад Уряду

- Прем'єр-міністр — Олексій Гончарук (безпартійний) [49], [41];
- Віце-прем'єр-міністр з питань європейської і євроатлантичної інтеграції — Дмитро Кулеба (безпартійний) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Михайло Федоров (безпартійний) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Денис Шмигаль (безпартійний) [ibid.];
- Міністри:

Таблиця 3.7

Орган	Міністр	Партія
Міністр у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб	Коляда Оксана	безпартійна
Міністр внутрішніх справ	Аваков Арсен	Народний фронт [ibid.]
Міністр енергетики та захисту довкілля	Оржель Олексій	Слуга народу [ibid.]
Міністр закордонних справ	Пристайко Вадим	Безпартійний [ibid.]
Міністр інфраструктури	Криклій Владислав	Безпартійний [ibid.]
Міністр культури, молоді та спорту	Бородянський Володимир	Безпартійний [ibid.]
Міністр оборони	Загороднюк Андрій	Безпартійний

		[іbid.]
Міністр освіти і науки	Новосад Ганна	Слуга народу [іbid.]
Міністр охорони здоров'я	Скалецька Зоряна	Безпартійна [іbid.]
Міністр розвитку громад і територій	Бабак Альона	Самопоміч [іbid.]
Міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства	Милованов Тимофій	Безпартійний [іbid.]
Міністр соціальної політики	Соколовська Юлія	Безпартійний [іbid.]
Міністр фінансів	Маркарова Оксана	Безпартійна [іbid.]
Міністр цифрової трансформації	Федоров Михайло	Безпартійний [іbid.]
Міністр юстиції	Малюська Денис	Слуга народу [іbid.]
Міністр Кабінету Міністрів	Дубілет Дмитро	Безпартійний [іbid.]
Міністр розвитку громад і територій	Шмигаль Денис	Безпартійний [іbid.]

За: складено автором

2022 рік, склад Уряду

- Прем'єр-міністр — Денис Шмигаль (безпартійний) [48, 40];

- Перший віце-прем'єр-міністр — Юлія Свириденко (безпартійна) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій — Михайло Федоров (безпартійний) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр — Ірина Верещук (Слуга народу) [ibid.];
- Віце-прем'єр-міністр з питань євроінтеграції — Ольга Стефанішина (Слуга народу) [86]
- Віце-прем'єр-міністр з відновлення України — Олександр Кубраков (безпартійний) [ibid.]
- Міністри:

Таблиця 3.8

Орган	Міністр	Партія
Міністр аграрної політики та продовольства	Лещенко Роман	Безпартійний [ibid.]
	Сольський Микола	Слуга народу [ibid.]
Міністр внутрішніх справ	Аваков Арсен	Народний фронт
	Монастирський Денис	Слуга народу
	Клименко Ігор	Безпартійний
Міністр економіки	Любченко Олексій	Безпартійний
	Свириденко Юлія	Безпартійна
Міністр енергетики	Буславець Ольга (в. о.)	Безпартійна
	Бойко Юрій (в. о.)	Безпартійний
	Вітренко Юрій (в. о.)	Безпартійний

	Галущенко Герман	Безпартійний
Посада ліквідована Міністр енергетики та захисту довкілля України	Шубін Віталій (в. о.)	Безпартійний
	Буславець Ольга (в. о.)	Безпартійна
Міністр закордонних справ	Кулеба Дмитро	Безпартійний
Міністр захисту довкілля та природних ресурсів	Абрамовський Роман	Безпартійний
	Стрілець Руслан	Безпартійний
Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (Віцепрем'єр-міністр)	Резніков Олексій	Безпартійний
	Верещук Ірина	Слуга народу
Міністр з питань стратегічних галузей промисловості	Урський Олег	Безпартійний
	Рябікін Павло	Безпартійний
	Камишін Олександр	Безпартійний
Міністр інфраструктури	Криклій Владислав	Слуга народу
	Кубраков Олександр	Безпартійний
Міністр культури, молоді та спорту	Максимчук Анатолій (в. о.)	Безпартійний
Міністр культури та інформаційної політики	Фоменко Світлана (в. о.)	Безпартійний

	Ткаченко Олександр	Безпартійний
Міністр молоді і спорту	Гутцайт Вадим	Слуга народу
Міністр оборони	Таран Андрій	Безпартійний
	Резніков Олексій	Безпартійний
Міністр освіти і науки	Полухович Юрій (в. о.)	Безпартійний Безпартійний
	Мандзій Любомира (в. о.)	Безпартійний
	Шкарлет Сергій	Безпартійний
	Лісовий Оксен	Безпартійний
Міністр охорони здоров'я	Ємець Ілля	Безпартійний
	Степанов Максим	Безпартійний
	Ляшко Віктор	Безпартійний
Міністр розвитку громад і територій	Чернишов Олексій	Безпартійний
	Лозинський Василь (в. о.)	Безпартійний
Міністр розвитку громад, територій та інфраструктури	Кубраков Олександр	Безпартійний
Міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства	Кухта Павло (в. о.)	Голос
	Петрашко Ігор	Безпартійний
	Новікова Ірина (в. о.)	Безпартійна
Міністр соціальної політики	Лазебна Марина	Безпартійна

	Жолнович Оксана	Безпартійний
Міністр у справах ветеранів	Бессараб Сергій	Безпартійна
	Лапутіна Юлія	Безпартійна
Міністр фінансів	Уманський Ігор	Безпартійний
	Марченко Сергій	Стратегія Гройсмана
Міністр цифрової трансформації	Федоров Михайло	Слуга народу
Міністр юстиції	Малюська Денис	Слуга народу
Міністр Кабінету міністрів	Немцінов Олег	Народний Рух

За: складено автором.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши теоретичні та практичні дані щодо належності членів органів формування державної політики до політичних партій, на перший погляд може видатися, що мало які партії перебувають у органах державної влади, що формують державну політику, довше ніж один, максимум два виборчі цикли. Перш за все тому, що у багатьох випадках політичні сили змінюють назву під кожен окремий виборчий цикл. Ця поверхова на перший погляд характеристика розкриває цікавий феномен політичної системи України.

У другому розділі, базуючись на думках дослідників українського політичного процесу, ми виявили, що вітчизняним політсилам не властиво базувати власну діяльність та існування на певній ідеології. Можна було б

припустити, що це просто специфічний аспект нашої політичної культури. Проте, на нашу думку, політичні структури України просто перескочили цей етап у своєму розвитку, і хоч ідеологічна складова структур такого типу уже відмирає в політичній культурі прогресивних демократій, проте у них як мінімум був цей досвід, який в той чи інший спосіб сформував традицію побудови партії, приналежності її членів та безпосередньої діяльності у випадку приходу до влади.

А через те, що такої традиції в Україні фактично ніколи не було, то навіть такі поверхові характеристики, як назва політичної сили, не мають хоч якоїсь сталості. У цій роботі ми не беремося пояснювати в який саме спосіб політична сила приходить до влади — методи зміни публічної думки, виборчі процеси та технології, партійні програми та виконання партіями їх обіцянок є предметом відання іншої наукової роботи. Ми лише аналізуємо результати виборчого процесу та залученість представників окремих політичних сил до органів, що мають пряме відношення на формування державної політики України.

Після розпаду СРСР і переходу до політичного плюралізму, в Україні з'явилося безліч нових партій, які намагалися адаптувати глобально відомі партійні бренди до вітчизняних умов. Але така мода не витримала перевірку часом, і популярність таких історичних назв поступилося місцем інтересу до чогось нового, яскравого. Партії в Україні — це глобальні політичні ініціативи, які прагнуть залучити якомога більше підтримки. Їх зазвичай засновують олігархічні групи перед виборами, а їхні основні цінності полягають у тому, щоб обіцяти все можливе для перемоги на виборах. Відобразити український партійний спектр на ідеологічній шкалі від, наприклад, класичної системи «лівого-правого крила» досить складно.

Іншим цікавим аспектом історичного аналізу є поява після 2014 року політичних сил у органах формування державних політик політичних сил нового типу, які раніше не були представлені у політиці і представники яких є новачками у цій сфері. Проте їхня проблема полягає у тому, їх присутність у органах державної влади кожного разу є незначною, тому реально говорити про якісь інструменти впливу з їх боку не вбачається можливим.

Зважаючи на це, можна висувати наступне: політичні сили України мають лише формальні підстави називати себе партіями. Вони дотримуються класичної моделі співіснування та взаємодії, вони мають структуру та лідера, вони в той чи інший спосіб можуть формально відносити себе до конкретного місця на політичному спектрі. Проте здебільшого їх представництво у органах влади залежить великою мірою від лідера політичної сили, фінансових вливань та технологій, застосованих під час виборчого процесу.

ВИСНОВКИ

Політичні організації відіграють вирішальну роль у формуванні політичного контексту, який вимагає більш комплексного аналізу, ніж просто через окуляри технологічних методів досягнення визначених політичних задач. Розгляд партій як елементів, які об'єднують електорат, волонтерів, офіційні структури партій та законодавців, пов'язаних з конкретною партією, може сприяти більш глибокому розумінню ролі партії в політичному процесі. Формування партійного сценарію проходить крізь декілька стадій, включаючи фракціоналізм, консолідацію, розширення та інституціоналізацію. Цей процес призводить до утворення соціополітичних рухів, які мають важливе значення в постколоніальному контексті.

Варто підкреслити, що політичні партії відрізняються від інших політичних груп, спрямовуючи свої зусилля на виборчий процес, у порівнянні з, наприклад, парламентськими фракціями, які зосереджені на реалізації політичної програми. Крім того, партії характеризуються більшою чисельністю членства,

стабільністю протягом часу та глибшими і довгостроковими відносинами з електоратом.

Державна політика представляє собою систематизовану пропозицію або консенсус щодо ряду компонентів (наприклад, законодавство, регулятиви, керівні принципи та заходи), спрямованих на вирішення суспільних проблем, які реалізуються через визначені програми. Цей процес є продуктом активної та пасивної діяльності уряду і проводиться в інтересах громадян. Створення державної політики — це складний політичний процес, в якому беруть участь не тільки урядові структури, але і недержавні організації, експерти, науковці, обрані політики, лідери політичних партій, групи тиску, державні службовці, судді, міжнародні агентства, журналісти і навіть громадяни.

Існують різні погляди на розуміння державної політики: деякі вбачають її як набір ідей (конкретні принципи та плани дій), інші — як сукупність емпіричних феноменів (виконані дії та їх результати). Створення державної політики характеризується циклом політики та його окремими етапами. У цьому процесі беруть участь численні актори, включаючи корпорації, некомерційні організації та групи інтересів, які намагаються вплинути на політиків. Соціальні зміни вплинули на систему формування державної політики. Вона стала більш цілеспрямованою, орієнтованою на вимірювані результати та вирішення. Масові комунікації та технологічні зміни, зокрема широкий доступ до інтернету, зробили систему державної політики більш складною і взаємопов'язаною, що вимагає від лідерів адаптації до нових викликів.

Президентсько-парламентські та парламентсько-президентські моделі влади в Україні стикалися з системними викликами, що вимагали вирішення для стабілізації політичної сфери країни. Ключові проблеми полягають у

недемократичному характері багатьох українських політичних партій, що часто недостатньо враховують інтереси своїх прихильників та основних членів, а також у схильності до персоніфікації політичного процесу, що обмежує можливість розвитку нових лідерів. Плани дій партій часто більше нагадують загальні заяви про наміри, ніж конкретні стратегії реформ.

Українська політична система відрізняється наявністю значної кількості політичних ініціатив, які часто активуються в період перед виборчими кампаніями. Це призводить до того, що українська політика стає схожою на ринок, де основна конкуренція відбувається між окремими політичними амбіціями, а не між ідеями або національними інтересами. В результаті, українська політика сильно персоніфікується та стає непередбачуваною. Більше того, сучасні політичні партії в Україні часто віддаляються від своїх ключових ролей у представництві соціальних інтересів та посередництві, стаючи інструментами політичної легітимності для вузького кола осіб. В результаті, вони перетворюються не лише на політичні організації, а на механізми для задоволення особистих інтересів та амбіцій.

На більш широкому рівні, українська демократія пройшла шлях від домінування президентської влади до більш орієнтованої на парламент системи. Це призвело до важливих змін у взаємодії між державними і політичними органами. Політичні партії в Україні стали значними гравцями на політичній арені і відіграють ключову роль у формуванні та діяльності уряду. Однак, демократія в Україні продовжує розвиватися, і надалі потрібно працювати над покращенням представництва соціальних інтересів в урядових інституціях. Тому, демократичний розвиток України вимагає подальшої еволюції в напрямку парламентського управління і поступового переходу від прямого лідерства до

системи, яка забезпечує ефективне представництво різноманітних політичних інтересів.

Вивчивши теоретичні та практичні аспекти членства у політичних партіях в контексті формування державної політики, можна зробити припущення, що не багато партій можуть підтримати свою присутність у владних структурах більше ніж на протязі одного або двох виборчих циклів. Опираючись на думки експертів у галузі української політики, ми з'ясували, що домінуючі політичні сили в Україні рідко базують свою діяльність на чітко визначеній ідеології. Це можна сприйняти як особливість нашої політичної культури. Однак, на наш погляд, українські політичні структури просто перестрибнули цей етап свого розвитку. Через відсутність такої традиції в Україні, навіть такі зовнішні атрибути як назва політичної сили, втрачають свою стабільність. В рамках цієї роботи ми не намагаємося пояснити спосіб, яким політична сила доходить до влади — методики маніпуляції громадською думкою, виборчі процедури та технології, партійні програми та їх виконання це тема для окремого дослідження. Ми зосереджуємося на аналізі результатів виборчого процесу та участі різних політичних сил у формуванні державної політики України.

Після розпаду СРСР і переходу до політичного плюралізму в Україні з'явилося безліч нових партій, які намагалися перенести знамениті глобальні партійні бренди в український контекст. Але ця мода вийшла з часом і популярність історичних назв віддала місце бажанню нового та інноваційного. Українські партії — це глобальні політичні проекти, які намагаються здобути максимальну підтримку. Вони зазвичай засновуються олігархічними групами перед виборами, і їх основні цінності полягають у виконанні всіх можливих обіцянок для виграшу на виборах. Намагатися відобразити український

партійний ландшафт на ідеологічній шкалі від, скажімо, традиційної системи «лівого-правого крила» є вкрай складно.

Таким чином, ураховуючи вищезгадане, можна дійти висновку: українські політичні сили лише формально можуть називати себе партіями. Вони дотримуються традиційних моделей взаємодії та координації, мають структуру та лідера, і вони формально можуть віднести себе до певного місця на політичному спектрі. Однак їх участь у владі, а отже, вплив на формування державної політики, в більшій мірі залежить від лідера політичної сили, фінансових внесків і використаних виборчих технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Аваков Арсен Борисович. chesno.org. (n.d.-a). URL: <https://www.chesno.org/politician/2/>
2. Бостан С.К. (2011). Форма правління незалежної Української держави: етапи розвитку, проблеми, перспективи. Форум права, 2, 103–110. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11bckrpp.pdf>
3. Верховна Рада призначила вибори Президента на 25 жовтня. Інформаційне агентство УНІАН. (2009, 1 квітня). URL: <https://web.archive.org/web/20090505055309/http://www.unian.net/ukr/news/news-308856.html>
4. Верховна Рада у цифрах: хто, як та за скільки працював у парламенті . 24tv.ua. (2019, 19 липня). URL: https://24tv.ua/verhovna_rada_u_tsifrah_hto_yak_ta_za_skilki_pratsyuvav_u_parlamenti_n1181174

5. Верховна Рада України IX скликання. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-a). URL: <https://shorturl.at/AIO39>
6. Верховна Рада України VI скликання. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-a). URL: <https://shorturl.at/eim02>
7. Верховна Рада України VIII скликання. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-c). URL: <https://shorturl.at/giwzD>
8. Вибори в Україні: чи є ідеології у партій, які йдуть в парламент. 24tv.ua. (2019, 19 липня). URL: https://24tv.ua/vibori_v_ukrayini__chi_je_ideologiyi_u_partiy_yaki_ydut_v_parlament_n1181671
9. Вибори Президента України 2014. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-b). URL: <https://shorturl.at/avAGM>
10. Вибори Президента України 2019. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-e). URL: <https://shorturl.at/jFGJ8>
11. ВІДОМОСТІ щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2019 року. Міністерство юстиції. (2019, 1 січня). URL: <https://web.archive.org/web/20190403133549/https://minjust.gov.ua/m/4561>
12. Відомості Верховної Ради України (ВВР). (2001). Закон України Про політичні партії в Україні. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
13. Вілкул Олександр Юрійович. chesno.org. (n.d.-b). <https://www.chesno.org/politician/24862/>
14. Грищенко Костянтин Іванович. chesno.org. (n.d.-c). <https://www.chesno.org/politician/24084/>
15. До політради партії «Слуга народу» ввійшли п'ятеро міністрів. Укрінформ. (2021, 13 березня). URL <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3207620-do-politradi-partii-sluga-narodu-vvijsli-patero-ministriv.html>

16. Другий уряд Арсенія Яценюка. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-b).
URL: <https://shorturl.at/behmv>
17. Другий уряд Миколи Азарова. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-a).
URL: <https://shorturl.at/hqOT8>
18. Другий уряд Юлії Тимошенко. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.).
URL: <https://shorturl.at/hjAKS>
19. Заза Пауалішвілі. (2022, 15 вересня). Попри війну та зусилля російської пропаганди, довіра українців до державних та соціальних інститутів зростає, — соціопитування. LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2022/09/15/529505_popri_viynu_zusillya_rosiyskoi.html
20. Зе!Кабмін: Все про життя та зв'язки нових міністрів. Українська Правда. (2019, 29 серпня). URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/08/29/7224781/>
21. Категорія: Члени Партії регіонів. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-b). URL: <https://shorturl.at/ciptT>
22. КВУ: у «Службі Народу» офіційно не працює жодної особи. КОМІТЕТ ВИБОРЦІВ УКРАЇНИ. (2019, 20 листопада). URL: <https://shorturl.at/ioyHO>
23. Коли відбудуться парламентські вибори у 2019 році: дата. 24tv.ua. (2019c, June 26). URL: https://24tv.ua/pozachergovi_parlamentski_vibori_ymovirna_data_n1156158
24. Колобов Юрій Владимирович. LB.ua. (2015, 2 червня). URL: https://lb.ua/file/person/1388_kolobov_yuriy_vladimirovich.html
25. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. (1978, 20 квітня). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=888-09>
26. Конституція України - Розділ II ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА, Стаття 37. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ. (n.d.). URL: <https://shorturl.at/kuMW1>

- 27.Короленко Михайло Костянтинович. chesno.org. (n.d.-b). URL: <https://www.chesno.org/politician/1983/>
- 28.Мартинюк Р.С. (2007). Конституційна реформа в Україні: спроба критичного аналізу. Актуальні питання реформування правової системи України. Зб. наук. ст. за матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, Т. 1, 232–236.
- 29.Парламентські вибори в Україні 2012. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-d). URL: <https://shorturl.at/cgmR6>
- 30.Партологія. Навчальний посібник За редакцією проф. М.І. Обушного Друге видання, виправлене і доповнене. (2017). Київ.
- 31.Перелік кодів політичних партій. Центральна виборча комісія, основний веб-портал. (n.d.). URL: <https://web.archive.org/web/20220225055133/https://cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm111pt001f01=695.html>
- 32.Перший уряд Арсенія Яценюка. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-d). URL: <https://shorturl.at/ckOR5>
- 33.ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ: ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ. EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY, SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES. (2018, 19 листопада). URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/957/1388>
- 34.Політичний проєкт чи політична партія: в чому різниця?. Institute Respublica. (n.d.). URL: <https://inrespublica.org.ua/novynu/politychnyj-proyekt-chy-politychna-partiya-v-chomu-riznytsya.html>
- 35.ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. (2014). Південноукраїнський Правничий Часопис.
- 36.Політичні партії України напередодні парламентських виборів: стан і тенденції. (Аналітична доповідь УЦЕПД). Національна безпека і оборона (2001), № 12 (24), 15–61.

37. Політичні партії: теорія та функціональні практики. (2014). Видавництво СНУ ім. В. Даля.
38. Про вибори народних депутатів України. Верховна Рада України. (n.d.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
39. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
40. Рада призначила новий уряд Шмигала: список міністрів. 24tv.ua. (2020, March 4). URL: https://24tv.ua/shmigal_vikonuvatime_obovyazki_premyer_ministra__zmi_n1291554
41. Радіо Свобода Daily: Уряд Гончарука – перелік міністрів. Радіо Свобода. (2019, 30 серпня). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30136770.html>
42. РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України). Законодавство України. (2010, 30 вересня). URL: <https://web.archive.org/web/20191217135942/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>
43. Сергєєв В. С. Стратегічне управління інвестиційними партійно-політичними проектами в сучасній Україні: автореф. дис... канд. політ. Наук (2005). Дніпропетровський національний університет, 18 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
44. Скрипнюк О. Конституційна реформа в Україні: етапи поступу та методологія сучасної модернізації Основного закону. Право України (2014), 7, 25–33.

45. Суд скасував політреформу 2004 року. BBC News Україна. (2010, 1 жовтня). URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2010/10/101001_constitution_reform_ob
46. Україна — вперед! Texty.org.ua. (2021, 3 листопада). URL: <https://texty.org.ua/d/socio/politician/ukraina-vpered/>
47. Уряд Володимира Гройсмана. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-e). URL: <https://shorturl.at/ftLMX>
48. Уряд Дениса Шмигала. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-l). URL: <https://shorturl.at/lyLR4>
49. Уряд Олексія Гончарука. Вікіпедія — вільна енциклопедія. (n.d.-f). URL: <https://shorturl.at/xzMW0>
50. Хто є хто в уряді Миколи Азарова. Частина перша. Радіо Свобода. (2010, 12 березня). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1982179.html>
51. ЦЕНТРАЛЬНА ВИБОРЧА КОМІСІЯ Офіційний вебсайт. (2006, 26 березня). Вибори народних депутатів України 26 березня 2006 року. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/W6P406491b.html?pt001f01=600&pf7171=4>.
52. Чи довіряєте Ви політичним партіям? (динаміка, 2001-2013). Центр Разумкова. (n.d.). URL: https://web.archive.org/web/20141031102107/http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=82
53. Ющенко впевнений, що виборів у жовтні не буде. Інформаційне агентство УНІАН. (2009b, 8 квітня). URL: <https://web.archive.org/web/20090411135748/http://www.unian.net/ukr/news/news-310110.html>
54. Aldrich, J. H. (1995). Why parties?: The origin and transformation of political parties in America. University of Chicago Press.

55. Anzia, S. F., & Meeks, O. M. (2016, травень). Political Parties and Policy Demanders in Local Elections. URL: https://web.archive.org/web/20201008034336/https://gspp.berkeley.edu/assets/uploads/research/pdf/Anzia_Meeks_Parties_Local_Elections_5_27_16.pdf
56. Belloni, Frank P.; Beller, Dennis C. (1976). "The Study of Party Factions as Competitive Political Organizations". *The Western Political Quarterly*. **29** (4): 531–549.
57. Blomkamp, E. (2018, 1 березня). The Promise of Co-Design for Public Policy. Wiley Online Library. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8500.12310>
58. Börner, J., Wunder, S., Wertz-Kanounnikoff, S., Hyman, G., & Nascimento, N. (2014). Forest law enforcement in the Brazilian amazon: Costs and income effects. *Global Environmental Change*, **29**, 294–305. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.04.021>
59. Burstein, P. (2003). The impact of public opinion on public policy: A review and an agenda. *Political Research Quarterly*, **56** (1), 29–40. <https://doi.org/10.1177/106591290305600103>
60. Cairney, P. (2012). Introduction: Theories and issues. *Understanding Public Policy*, 1–21. https://doi.org/10.1007/978-0-230-35699-3_1
61. Characteristics of Successful Public Policy. Norwich University Online. (2020, 6 жовтня). URL: <https://online.norwich.edu/academic-programs/resources/characteristics-successful-public-policy>
62. Chhibber, P. K., & Kollman, K. (2004). The formation of national party systems: Federalism and party competition in Canada, Great Britain, India, and the United States Princeton University Press. Princeton University Press.
63. Dictionary.com. (2021, February 26). URL: <https://www.dictionary.com/e/effectiveness-vs-efficacy-vs-efficiency-when-to-use-each-word-for-the-best-results/>

64. Dorey, P. (2005). *Policy Making in Britain: An Introduction*.
<https://doi.org/10.4135/9781446279410>
65. Gupta, K., & Jenkins-Smith, H. (2016). Anthony Downs, “Up and Down with Ecology: The ‘Issue-Attention’ Cycle.” *Oxford Handbooks Online*.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199646135.013.34>
66. Hall, J. L. (2010). Transparency and Accountability in Economic Development Efforts: Causes with Consequences. In *The Future of Governance*. essay, 69–186, National Center for Public Performance
67. Hill, M. (2021). *The Public Policy Process*. Milton: Taylor & Francis Group.
68. Hoffman, S. J., Baral, P., Rogers Van Katwyk, S., Sritharan, L., Hughsam, M., Randhawa, H., Lin, G., Campbell, S., Campus, B., Dantas, M., Foroughian, N., Groux, G., Gunn, E., Guyatt, G., Habibi, R., Karabit, M., Karir, A., Kruja, K., Lavis, J. N., ... Poirier, M. J. (2022). International treaties have mostly failed to produce their intended effects. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119 (32). <https://doi.org/10.1073/pnas.2122854119>
69. Hupe, P. L., & Hill, M. J. (2015). “‘And the rest is implementation.’ Comparing approaches to what happens in policy processes beyond Great Expectations.” *Public Policy and Administration*, 31(2), 103–121. URL: <https://doi.org/10.1177/0952076715598828>
70. Kilpatrick, D. G. (n.d.). *Definitions of Public Policy and the Law*. URL: <https://mainweb-v.musc.edu/vawprevention/policy/definition.shtml>
71. Kotsiuruba, O. (2022). State influence on political parties: A view through the prism of the Russian Federation’s aggression against Ukraine. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 2, 23–42. URL: <https://doi.org/10.30970/jcl.2.2022.3>
72. Maltese, J. A., Pika, J. A., & Shively, P. W. (2020). *American democracy in context*. Sage.

73. Morgunyk, O. (2020). Political parties, social movements and political associations in the democracy consolidation process. the problem of conceptualization. *Visnyk of the Lviv University*, (29), 200–206. URL: <https://doi.org/10.30970/pps.2020.29.27>
74. Morse, A. D. (1896). What is a Party? *Political Science Quarterly*, 11(1), 68–81. URL: <https://doi.org/10.2307/2139602>
75. Nair, M. (2022, 12 грудня). What is public policy and why it's important? University of the People. URL: <https://www.uopeople.edu/blog/what-is-public-policy/>
76. Nawarat, N., & Medley, M. (2018). The public regime for migrant child education in Thailand: Alternative depictions of Policy. *Asian Politics & Policy*, 10(3), 412–415. URL: <https://doi.org/10.1111/aspp.12408>
77. Page, B. I., & Shapiro, R. Y. (1983). Effects of public opinion on policy. *American Political Science Review*, 77(1), 175–190. URL: <https://doi.org/10.2307/1956018>
78. Political parties. George Washington's Mount Vernon. (n.d.). URL: <https://www.mountvernon.org/george-washington/the-first-president/political-parties/>
79. Potůček, M. (2018). *Public policy: a comprehensive introduction*. Prague: Karolinum Press.
80. Schultz, D. (n.d.). Political parties. *Political Parties*. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1139/political-parties>
81. Sharkansky, I., & Hofferbert, R. I. (1969). Dimensions of state politics, economics, and public policy. *American Political Science Review*, 63(3), 867–879. URL: <https://doi.org/10.2307/1954433>
82. Stanley, L. (2016). Legitimacy gaps, taxpayer conflict, and the politics of austerity in the UK. *The British Journal of Politics and International Relations*, 18(2), 389–406. URL: <https://doi.org/10.1177/1369148115615031>

83. The Labour Party Manifesto 2019: It's Time for Real Change. (n.d.). URL: <https://labour.org.uk/wp-content/uploads/2019/11/Real-Change-Labour-Manifesto-2019.pdf>
84. Thei, G. (2010). Public Policy Making: The 21st Century Perspective.
85. Tit, O. G. (2019). «ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ»: ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках, 2(1), 131-140. URL: <https://doi.org/10.15421/341914>
86. What Is Public Policy?. The Center for Civic Education. (n.d.). URL: <https://civiced.org/project-citizen/what-is-public-policy>
87. Wilson, C. (2006). In Public Policy: Continuity and Change (p. 18). essay, Illinois: Waveland Press.
88. Wilson, W. (1993). Can sociology play a greater role in shaping the National Agenda? Sociology and the Public Agenda, 3–22. URL: <https://doi.org/10.4135/9781483325484.n1>